

LA JUSTÍCIA RESTAURATIVA PER ADULTS EN L'ÀMBIT PENAL A CATALUNYA.

Treball final de grau.

MIREIA SOLÉ FERNÁNDEZ

Tutora: Cristina Alonso López

Grau en Educació Social

Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés

Universitat Ramon Llull

Curs 2022-2023

Data de dipòsit: 19 de maig de 2023

AGRAÏMENTS

M'agradaria expressar el meu agraïment a totes aquelles persones que han estat presents durant el desenvolupament d'aquest treball, donant-me suport i acompanyament d'una manera o altra.

En primer lloc, donar les gràcies a la meva tutora Cristina Alonso, per guiar-me durant tot el procés, sobretot motivant-me al començament d'aquest treball, on tot semblava estar negre i borrós. Per acompanyar-me i confiar en mi, donant-me ànims, consells i bones expectatives des d'un primer moment.

En segon lloc, a totes les persones participants, deixant-se entrevistar dedicant el seu temps i obrint-se a mi. En especial a l'Aida Covadonga, ja que gràcies a ella he descobert un nou món, aprenent a fons sobre la justícia restaurativa i l'Educació Social.

Per acabar, però no menys important, a la meva família, per confiar en mi durant tot el trajecte i donar-me forces en tot moment per continuar cap endavant. Transmetent-me que els camins estan plens de pedres, però que amb dedicació i constància aconseguiré tot allò que em proposi. També als meus amics i amigues pels ànims i el suport en els pitjors moments.

LA JUSTÍCIA RESTAURATIVA PER ADULTS EN L'ÀMBIT PENAL A CATALUNYA.

RESUM

Aquest Treball de Final de Grau, consta de l'aprofundiment i la recerca sobre la justícia restaurativa per adults en l'àmbit penal a Catalunya. Està centrat a valorar l'eficàcia i l'eficiència d'aquest nou paradigma a través d'una base teòrica i una part pràctica, per tal de veure els seus punts forts i els seus punts febles i si és viable el seu continu desenvolupament. Primerament, es fa un aprofundiment teòric, basat en una recerca i anàlisi de bibliografia especialitzada en aquesta temàtica. Seguidament, es realitzen entrevistes a diferents professionals, entre ells educadors socials, advocats i una especialista en la justícia restaurativa. A més es passa un qüestionari per veure els pensaments i els estigmes presents en la societat actual. A partir d'aquí, s'extreuen resultats i discussió de l'anàlisi feta amb la teoria exposada.

Paraules claus: Justícia restaurativa, Agressor, Víctima, Delicte, Reparació del dany.

LA JUSTICIA RESTAURATIVA PARA ADULTOS EN EL AMBITO PENAL EN CATALUNYA.

RESUMEN

Este Trabajo de Final de Grado consta de la profundización y la investigación sobre la justicia restaurativa para adultos en el ámbito penal en Cataluña. Está centrado en valorar la eficacia y la eficiencia de este nuevo paradigma a través de una base teórica y una parte práctica, para ver sus puntos fuertes y sus puntos débiles y si es viable su continuo desarrollo. Primeramente, se hace una profundización teórica, basada en una investigación y análisis de bibliografía especializada en esta temática. Seguidamente, se realizan entrevistas a diferentes profesionales, entre ellos educadores sociales, abogados y una especialista en la justicia restaurativa. Además, se pasa un cuestionario para ver los pensamientos y los estigmas presentes en la sociedad actual. A partir de aquí, se extraen resultados y discusión del análisis hecho con la teoría expuesta.

Palabras clave: Justicia restaurativa, Agresor, Víctima, Delito, Reparación del daño.

RESTORATIVE JUSTICE FOR ADULTS IN THE PENAL FIELD IN CATALONIA.

ABSTRACT

This Final Degree Project consists of an in-depth study and research about restorative justice for adults in the criminal field in Catalonia. It is focused on assessing the effectiveness and efficiency of this new paradigm through a theoretical basis and a practical part, to see its strengths and weaknesses and if its continued development is viable. First of all, a theoretical deepening is made, based on a research and analysis of specialized bibliography on this subject. Then, interviews are conducted with different professionals, including social educators, lawyers and a specialist in restorative justice. In addition, a questionnaire is passed to see the thoughts and stigmas present in today's society. From here, results and discussion of the analysis made with the exposed theory are extracted.

Keywords: Restorative justice, Offender, Victim, Crime, Reparation of harm.

ÍNDEX:	Pàgina
1. GLOSSARI	7
2. INTRODUCCIÓ	8
3. JUSTIFICACIÓ	9
4. PREGUNTA INICIAL I OBJECTIUS	11
5. MARC TEÒRIC	13
5.1 Definició i concepte dret penal	13
5.2 Definició i concepte de justícia restaurativa	14
5.3 Història i origen de la justícia restaurativa	16
5.4 Diferència entre justícia restaurativa i justícia retributiva	17
5.5 Marc legal de la justícia restaurativa	20
5.6 Criteris bàsics de la justícia restaurativa	22
5.6.1 Voluntarietat de les parts i gratuïtat	22
5.6.2 Reconeixement dels fets per part de l'autor	23
5.6.3 Confidencialitat	23
5.6.4 Figura mediador/facilitador	23
5.6.5 L'execució de l'acord	23
5.6.6 Víctima	24
5.7 Tipus de delictes els quals s'aplica la justícia restaurativa	24
5.8 Programa de justícia restaurativa	25
5.9 Objectius i principis bàsics del programa	27
5.9.1 Objectius	27
5.9.2 Principis bàsics	27
5.10 Pràctiques relacionades amb la justícia restaurativa	28
5.10.1 Mediació penal	28
5.10.2 Entrevistes reparadores amb les víctimes	29
5.10.3 Cercles restauratius	29
5.10.4 Reunió restaurativa	30
5.11 Viabilitat de la justícia restaurativa	30
5.11.1 Experiències d'èxit a Catalunya	32
5.12 Societat punitiva	35
5.13 El perdó en la justícia restaurativa	36
5.14 Beneficis de la justícia restaurativa	37

5.15	Limitacions de la justícia restaurativa	39
5.16	Educació Social i justícia restaurativa	40
6.	METODOLOGIA DEL TREBALL EMPÍRIC	41
6.1	Metodologia escollida	41
6.2	Instruments	41
6.3	Organització de la recerca	45
6.4	Principis ètics	46
6.5	Disseny del treball empíric	46
6.5.1	Participants	46
6.5.2	Procediment	48
6.5.3	Tractament de les dades	49
7.	RESULTATS	50
7.1	Entrevista experta en justícia restaurativa (E1)	50
7.2	Entrevista advocats penalistes (E5, E6, E7)	53
7.3	Entrevista educadors socials (E2, E3, E4)	56
7.4	Qüestionari societat sobre la justícia restaurativa	58
8.	ANÀLISI I DISCUSSIÓ	66
9.	CONCLUSIONS	71
10.	LLISTAT DE REFERÈNCIES	74
11.	ANNEXOS	78
11.1	Entrevista experta en justícia restaurativa (E1)	78
11.2	Entrevista educadors socials (E2, E3, E4)	81
11.3	Entrevista advocats penalistes (E4, E5, E6)	86
11.4	Consentiment informat entrevistes	92
11.5	Consentiment informat qüestionari	93

SUMARI DE TAULES:

Taula 1.	Justícia restaurativa i justícia retributiva	18
Taula 2.	Taula de conceptes i ítems de les entrevistes	44
Taula 3.	Fitxa tècnica dels entrevistats	47

Taula 4. Buidatge respostes última pregunta qüestionari	65
Taula 5. Discussió de dades	67

SUMARI DE FIGURES:

Imatge 1. Tipologia delictiva 2020	25
Imatge 2. Tipologia delictiva 2021	25
Imatge 3. Programes finalitzats 2022	32
Imatge 4. Programes finalitzats 2015	33
Imatge 5. Evolució justícia restaurativa	34
Imatge 6. Cronograma	45
Imatge 7. Percentatge qüestionari segons edat	58
Imatge 8. Percentatge qüestionari segons el sexe	59
Imatge 9. Percentatge qüestionari coneixement JR	59
Imatge 10. Percentatge qüestionari eficàcia JR	60
Imatge 11. Percentatge qüestionari resultat víctima	61
Imatge 12. Percentatge qüestionari resultat agressor	61
Imatge 13. Percentatge qüestionari èxit JR	62
Imatge 14. Percentatge qüestionari reincidència agressor	63
Imatge 15. Percentatge qüestionari reinserció presons	63
Imatge 16. Percentatge qüestionari càstig	64
Imatge 17: Consentiment informat qüestionari	93

1. GLOSSARI

El llenguatge jurídic és aquell registre lingüístic formal que utilitza l'administració pública en les seves activitats, com per exemple la normativa legal diversa, les lleis existents, les gestions pròpies de la mateixa organització, entre altres. És important conèixer-lo, entendre'l i dominar-lo per poder intervenir en àmbits com el penitenciari, ja que s'usa amb bastant freqüència. A més, d'aquesta manera es protegeixen els drets dels interns, explicats en la normativa legal, i es garanteixen procediments legals justos.

Aquest treball conté diversos conceptes tècnics, per això exposo a continuació un glossari amb les paraules més importants que us anireu trobant al llarg de la lectura:

- **Agressor o opressor:** persona que ha comès el delictes.
- **Comunitat:** grup de persones que viuen en interacció en un lloc comú, podent estar compartint creences, interessos...
- **CP:** centre penitenciari
- **Delicte:** conducta o acció antijurídica, és a dir en contra de la llei, i que per tant, és penada i punible.
- **E.S:** Educació Social
- **Enfocament restauratiu:** conjunt de respostes i accions que ens permeten detectar, prevenir i resoldre conflictes succeïts entre les persones afectades d'aquests.
- **Enfocament retributiu:** aplicació d'un càstig o d'una pena a una persona que ha dut a terme una infracció o un delictes.
- **J.R:** Justícia Restaurativa
- **Mediació:** procediment que s'adreça a facilitar la comunicació entre persones que han patit un conflicte, amb assistència d'una persona medidora imparcial i neutral.
- **Punitiu:** el que s'associa al càstig.
- **Reparació del dany:** millora del benestar personal de la víctima.
- **Víctima:** persona que ha patit el dany, persona que ha sofert el delictes.

2. INTRODUCCIÓ

La justícia restaurativa és un enfocament alternatiu al sistema de justícia penal tradicional que emfatitza la reparació del dany causat per un delictes i el restabliment de les relacions entre les parts involucrades. Aquest tipus de justícia implica reunir al delinqüent, a la víctima i a la comunitat afectada per tal de comprendre l'impacte causat i treballar de manera conjunta per trobar maneres de reparar el dany i prevenir danys futurs.

Aquests darrers anys hi ha hagut molt debat sobre aquest nou paradigma, arribant a pensar que el sistema penal tradicional està en crisi. El dret penal es basa en el càstig, utilitzant la presó com a espai el qual recloem a les persones que han incomplert la llei. Un espai tancat, gris i trist, que separa les persones que estan dins de les que estan fora, produint efectes negatius sobre la vida de les persones que s'hi troben privades de llibertat.

Un objecte de debat i investigació ha estat l'efectivitat de la justícia restaurativa, avaluant sobretot, si la víctima es queda satisfeta amb els processos i si s'aconsegueix realment el principal objectiu: reparar el dany ocasionat. Aquest treball pretén aportar informació i coneixement sobre la justícia restaurativa; el que és, el funcionament establert, les diverses metodologies existents... Així com valorar l'eficàcia d'aquesta i, per tant, analitzar si és favorable el seu creixement en un futur pròxim.

El treball està compost per dues parts. La primera part, corresponent al marc teòric i conceptual, en el qual aprofundim en diversos aspectes generals de la justícia restaurativa, el marc legal pel qual es regeix, les pràctiques emergents, els beneficis i limitacions existents i diverses dades estadístiques, entre altres. També es fa menció a la relació que té la justícia restaurativa amb l'Educació Social.

La segona part, està construïda per la part pràctica amb una petita explicació de la metodologia utilitzada, els instruments que s'han aplicat, els resultats obtinguts i l'anàlisi i discussió d'aquests. Per acabar, s'exposen les conclusions més importants i rellevants extretes del procés d'aprenentatge que ha suposat tot el treball.

Així doncs, he fet un treball de recerca aplicada per tal d'aprofundir el meu interès personal sobre l'àmbit de justícia i específicament aprendre més sobre aquest tipus de justícia, molt diferent de la tradicional.

3. JUSTIFICACIÓ

Quan vaig decidir estudiar Educació Social, tenia una cosa molt clara, i era que el camí no anava a ser fàcil, però la vocació, la constància i la meva capacitat i convenciment per fer les coses el millor possible, em farien complir els meus desitjos. Les persones que em rodegen sempre han opinat que és una feina molt dura i més, l'àmbit que m'agrada a mi, el de la justícia, però ara que estic cursant el darrer curs encara tinc més clar que ha estat la millor decisió que podria haver pres.

Des de fa uns quants anys, l'àmbit de la justícia em crida molt l'atenció, sobretot la feina que es fa dins d'un centre penitenciari i les històries de vida que s'hi troben allà dins. Des d'un primer moment tenia clar que el meu interès era aquest, i que part tant el meu camí havia de dirigir-se cap a ell. A tercer vaig tenir l'oportunitat de realitzar les pràctiques al Centre Penitenciari Brians 2, emportant-me una experiència molt gratificant i positiva. És arran d'aquest fet que estic segura de la direcció que vull agafar en un futur, i per això també, he decidit fer el meu Treball de Final de Grau sobre aquesta temàtica i aquest àmbit.

La justícia restaurativa és un concepte nou per a moltes persones, fins fa poc per mi també ho era. A l'assabentar-me del que era exactament i del funcionament que aquesta tenia, em va entrar molta curiositat i vaig voler indagar més sobre el tema, sobretot sobre la seva eficàcia, ja que em s'optava molt que fos una experiència satisfactòria per la víctima, considerant que era una pràctica massa dura per a la persona afectada.

La justícia penal tradicional se centra en la pena que se li imputa a la persona que ha comès el delicte, és a dir es basa a castigar, comportant una privatització de la llibertat. Davant d'això, existeix l'alternativa; justícia restaurativa, una manera totalment diferent de donar resposta a un delicte. Segons La Generalitat, el programa de justícia restaurativa (2022) indica que en el que portem d'any, els mesos de gener, febrer i març, s'han dut a terme un total de 907 programes.

Cal tenir en compte que els estigmes, els prejudicis i els estereotips que té la societat cap a aquest col·lectiu juguen una mala passada per estar d'acord amb la justícia restaurativa i perquè aquesta obtingui un gran coneixement, ja que la societat actual és força punitiva. Avui dia ens trobem en un món que tanca les portes a totes aquelles persones que no segueixen l'ordre ni el sistema establert. És per això que els educadors i educadores socials hem d'aconseguir que les persones privades de llibertat trobin

qualsevol incentiu o motivació per poder refer la seva vida, i que la societat tingui un pensament més obert per tal d'acollir-los i donar-los una segona oportunitat.

4. PREGUNTA INICIAL I OBJECTIUS

Pel desenvolupament d'aquesta recerca, s'ha procedit a formular la següent qüestió:

- **És la justícia restaurativa una eina eficaç i efectiva per tal de reparar el dany a les persones víctimes?**

Aquesta, ha servit de fil conductor d'aquesta investigació, ha estat la hipòtesi a respondre en la part pràctica i teòrica, extraient unes conclusions dels resultats finals.

L'objectiu principal del qual partim és saber i entendre en profunditat el que és la justícia restaurativa. Aquest paradigma és relativament nou i avui dia hi ha moltes persones que encara no saben el que és, per això amb aquest treball es pretén contestar preguntes habituals que se solen fer, inclús algunes que han sorgit amb el procés de la recerca, com per exemple: Què és exactament la justícia restaurativa?, Quin és el funcionament de la justícia restaurativa, és a dir en què consisteix la seva pràctica? Qui són les persones implicades?, Realment és una eina que li serveix a la víctima? I a l'agressor?, etc.

Tenint en compte això, el primer objectiu que es planteja és el següent:

Objectiu General (O.G.1): Conèixer el que és la justícia restaurativa.

Objectius Específics (O.E):

- **(O.E.1):** Elaborar un marc teòric bàsic amb conceptes principals de la justícia restaurativa.
- **(O.E.2):** Identificar les pràctiques utilitzades en la justícia restaurativa en l'àmbit penal per adults a Catalunya.
- **(O.E.3):** Estudiar les limitacions i els beneficis de la justícia restaurativa a Catalunya.
- **(O.E.4):** Assenyalar la relació entre la justícia restaurativa i l'Educació Social.

Per altra banda, el segon objectiu plantejat és el següent:

Objectiu General. (O.G.2): Analitzar l'eficàcia i l'eficiència de la justícia restaurativa.

Objectius específics (O.E):

- **(O.E.1):** Contrastar les opinions dels diversos professionals en vers l'eficàcia de la justícia restaurativa a Catalunya .
- **(O.E.2):** Estudiar la viabilitat de la justícia restaurativa en l'àmbit penal per adults a Catalunya.
- **(O.E.3):** Aprofundir en les experiències d'èxit sobre la justícia restaurativa en l'àmbit penal per adults a Catalunya.
- **(O.E.4):** Conscienciar sobre l'èxit de la justícia restaurativa en l'àmbit penal per adults a Catalunya.

5. MARC TEÒRIC

5.1 Definició i concepte de dret penal

Abans d'endinsar-nos en el que és la justícia restaurativa, s'ha valorat oportú introduir una petita pinzellada respecte al dret penal i alguns conceptes claus d'aquest que serviran per saber quin és el funcionament jurídic penal a Espanya i en què consisteix. La justícia restaurativa s'ha desenvolupat dins del marc de la justícia penal tradicional, intentant oferir una nova mirada i, per tant, una nova resposta al delictes. Per aquest motiu, hem d'entendre primerament el que és el dret penal, ja que és el que es pretén abordar. A més, d'aquesta manera obtindrem diferents punts de vista i veurem diferents tipologies de justícia per apropar-nos més a la realitat existent.

El catedràtic en dret penal Muñoz Conde (2015), ens diferencia el dret penal entre objectiu i subjectiu. Defineix el dret penal objectiu com aquell conjunt de normes jurídiques que associen a l'execució d'un delictes l'aplicació d'una pena o mesures de seguretat com principals conseqüències jurídiques. El mateix autor, diferencia la norma penal a les altres normes jurídiques en el fet que la norma penal anomena delictes al suposat fet i pena a la conseqüència jurídica. Per altra banda, el dret penal subjectiu es basa en el poder de l'Estat, mostrant-nos que el poder punitiu, és a dir l'aplicació del càstig, és una necessitat amb la qual s'ha de conviure pel manteniment d'una convivència mínimament pacífica i organitzada. Per tant, aquest, es basa en el càstig i en el poder que té l'Estat sobre la societat.

Altrament, Bajo y Lascaraín (2019), defineixen que: "el dret penal és el sistema de normes jurídiques que a determinades conductes previstes com delictes, s'associen penes o mesures de seguretat" (p.28). Exposen que és una manera de control social que està totalment formalitzada, i que a més a més, vol aconseguir un ordre i una protecció a la vida dels individus. Pretén reprimir a la societat, primer prohibint i seguidament castigant al que se salta la prohibició. Per tant, podríem dir que el dret penal és un conjunt de normes que contenen una pena o una mesura de seguretat com a resposta a un delictes, amb la funció d'evitar tota mena de conductes.

Mir Puig (2006), també està d'acord amb la idea del dret penal com a mida de control social. Explica que hi ha molts mitjans de control social, com pot ser la família, l'escola, la professió... però que a diferència d'aquests, el dret penal posseeix un caràcter formal en forma de control jurídic, és a dir un control sobre el compliment de la legislació

establerta. Com tots els mitjans de control social, aquest, tendeix a evitar determinats comportaments socials que es consideren indesitjables, amenaçant-los amb la imposició de diferents sancions; les penes i mesures de seguretat. D'aquesta manera es vol evitar que es cometin comportaments altament perillosos, també anomenats delictes.

Com hem pogut observar, tots els autors coincideixen en el fet que el dret penal es constitueix per unes normes jurídiques, que aplica l'Estat i que en cas de no complir-les se sanciona a través del càstig, és a dir d'una pena. Aquest tipus de justícia serveix per tenir a la societat completament controlada i protegida. S'aplica la causa-conseqüència d'una manera objectiva i imparcial.

5.2 Definició i concepte de justícia restaurativa

Com hem observat anteriorment, la justícia penal es basa en el càstig, en la pena i això en els últims anys ha originat un debat dins la societat. A poc a poc s'han anat assenyalant els defectes del sistema penal tradicional, i és per això que s'ha iniciat una nova forma de justícia; la justícia restaurativa. Aquest nou model aporta una mirada més ètica, en què les necessitats de totes les parts afectades (víctima, ofensor i comunitat) són considerades i, per tant, tractades. A continuació ens endinsarem en la justícia restaurativa per tal d'entendre realment de què es tracta.

Nacions Unides (2006) ens defineix el concepte de justícia restaurativa de la següent manera:

La justícia restaurativa és un procés per a resoldre el problema de la delinqüència enfocant-se en la compensació del mal a les víctimes, fent als delinqüents responsables de les seves accions i també, sovint, involucrant a la comunitat en la resolució del conflicte. (p. 6)

La justícia restaurativa, com he anomenat anteriorment, és una metodologia que serveix per solucionar un problema involucrant a la víctima, a l'agressor i a la comunitat. Entenent víctima com a la persona que ha sofert el dany, és a dir que ha patit el delicte i agressor o opressor aquella persona que ha comès el delicte. Aquesta, busca donar solució als errors a través de la participació activa, tant de la víctima que ha patit un dany com de l'infractor que l'ha causat, amb l'objectiu de reparar el mal ocasionat, és a

dir d'aconseguir un benestar personal per les dues parts. D'acord amb Zehr (2010), considerat com el pare de la justícia restaurativa, busca l'equilibri entre els interessos d'ambdues parts, enfocant-se amb la reintegració i la restauració, tant de la víctima com de l'agressor, així com del benestar de tota la comunitat.

Aquest nou paradigma busca convidar les dues parts afectades a participar i arribar a un consens per tal de reparar el mal causat. Responsabilitzant a l'agressor i reforçant la seva capacitat de canvi, impulsant-lo cap aquest. La víctima necessita ser reparada, i per això és necessari que les persones opressores disposin de ganes i interès per tal de fer possible aquesta reparació. A més, la comunitat ha d'estar involucrada en el procés de prevenció per tal d'encaminar-se cap al futur, minimitzant danys propers.

La justícia restaurativa proposa una nova manera de treballar, declara la revisió del sistema penal tradicional i, per tant, vetlla pel canvi. Intenta aconseguir una nova mirada dins la societat, deixant de banda el càstig, aportant una reparació real del dany causat. "El moviment de justícia restaurativa és un moviment social global amb una enorme diversitat interna. El seu objectiu general és transformar la manera en què les societats contemporànies veuen i responen al crim i formes relacionades de comportament problemàtic." (Johnston i Van, 2011, p. 5)

La majoria d'autors ens parlen d'un nou paradigma, per tant, de la substitució de la justícia penal tradicional a la justícia restaurativa. Guardiola i Tamarit (2013), amb les seves paraules, explica que la justícia restaurativa pot funcionar com a alternativa o com a complement del sistema de justícia penal. Com a alternativa al dret penal, menciona aquells programes de mediació penal que impliquen que el sistema judicial no intervingui. En canvi, entén com a complement del dret penal, aquella acció que no reemplaçaria la reacció penal, sinó que la seva intervenció pot ser positiva per aconseguir la finalitat de reparació de la víctima i resocialització de l'ofensor.

Per tant, per acabar de concloure, podríem definir la justícia restaurativa com una metodologia innovadora, que serveix per solucionar un problema involucrant a la víctima, a l'agressor i a la comunitat. Tal com afirma la Generalitat de Catalunya (2022), en el seu programa de justícia restaurativa, és un procés confidencial i voluntari de diàleg i comunicació conduït per un mediador o medidora imparcial amb l'objectiu fonamental d'aconseguir la reparació del dany causat i, per tant, aconseguir una solució al conflicte. Per dur a terme aquests processos hi ha diferents metodologies i eines, aplicades a cada cas en concret, que més endavant quedem explicades.

5.3 Història i origen de la justícia restaurativa

Rodríguez (2021) a la seva tesi doctoral, ens explica d'on sorgeix la idea de justícia restaurativa, ja que res passa per casualitat. L'autora explica que neix gràcies a la comunitat cristiana mennonita d'Elmira, Ontario, al Canadà. L'any 1974, a Ontario, dos adolescents al llarg d'una nit descontrolada, cometen un total de vint-i-dos actes vandàlics en diverses propietats de tota la comunitat en la qual vivien. Quan això va sortir a llum, un grup de membres de la comunitat cristiana mennonita d'aquella població, molts d'ells persones que treballaven en contacte amb la justícia penal, es van trobar amb un dilema i debat moral sobre el delicte que s'havia comès. Van manifestar-se pensaments i respostes cap al delicte encaminats a la pacificació de la convivència i no al càstig. Va ser en aquell moment on va sorgir la idea d'organitzar una trobada entre els dos joves responsables dels desperfectes i els propietaris de les propietats perjudicades. Amb aquesta, volien comprovar si era possible reparar el dany que s'havia causat, no només en l'àmbit econòmic i per això es va traslladar la proposta al jutge encarregat d'aquest cas. Primerament, el jutge va dictar que allò proposat no podia dur-se a terme, però a poc a poc, al pas del temps, va autoritzar visites perquè aquells dos nois, acompanyats, anessin casa per casa de les persones afectades. En aquestes visites s'aclaririen com es podia reparar el dany provocat arribant a diferents acords.

Rodríguez (2021) explica que aquest cas va donar lloc al naixement de programes de reconciliació entre víctima i delinqüent, en termes de justícia juvenil, al Canadà. De fet, no va trigar gaire en estendre's pels Estats Units. Pocs anys després, concretament en 1977, a Indiana, s'anomena aquests processos com VORP: *victim-offender reconciliation programs*, el que posteriorment serà substituït per VOC: *victim-offender conferencing* o VOM: *victim-offender mediation*. El model VOC, és coordinat amb el sistema penal, basat en una trobada cara a cara entre la persona víctima i la persona ofensora, en casos que l'ofensor es responsabilitza i admet el delicte. Aquesta, és facilitada per una persona mediadora, la qual els ajuda a resoldre el conflicte, generant un clima que afavoreixi els participants a aconseguir-ho. Les primeres VOC van servir per obrir noves possibilitats en l'àmbit de la justícia juvenil, ja que aquest nou model cada vegada s'anava expandint més.

Paral·lelament, a Nova Zelanda es desenvolupa un sistema propi, que també s'aplica als menors infractors, anomenat *family group conferences*. És l'any 1989 que s'instaura aquest nou sistema a la justícia juvenil, exceptuant delictes greus. En aquest, les

famílies són elements essencials en les trobades, aspecte que aporta èxit en els processos. Amb el temps s'estén per Austràlia.

És als anys vuitanta on apareixen els programes VOC i VOM a Europa, concretament a Alemanya i Àustria, l'any 1985. Progressivament, avança a França i als països nòrdics, fins a finalment arribar a Espanya i més tard a Catalunya. L'any 1990 s'aplica la mediació a la justícia juvenil i des de 1998 per la justícia de persones adultes. "L'any 1998 el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va iniciar, com a experiència pionera a l'estat Espanyol, el programa pilot de mediació i reparació en la jurisdicció penal." (Generalitat de Catalunya, 2021, p. 5).

Al començament, però, es parlava molt de mediació, basant-se que el programa de justícia restaurativa a Catalunya partia de la llei orgànica 10/95 que exposa com a atenuant l'esforç de reparar el dany per part de la persona ofensora i tenir en compte les necessitats de la víctima. Va ser més tard, amb la reforma del Codi Penal, l'any 2015, que es planteja una reformulació del Programa Marc de mediació i reparació penal, el qual adapta els nous conceptes i les noves accions sobre la justícia restaurativa. A més s'aprova la llei 4/2015, del 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, que menciona els serveis que ofereix la justícia restaurativa com un dret de la víctima.

5.4 Diferència entre justícia restaurativa i justícia retributiva

Un cop explicats els dos conceptes, és necessari entendre les diferències que hi ha entre els dos tipus de justícia. Per això, Zehr (2012), ens anomena les següents definicions de manera molt breu i senzilla:

Justícia Retributiva: El crim és una agressió contra l'Estat, definit com la infracció de la llei i la culpa. La justícia determina la culpa i administra el dolor o el càstig en una contesa entre l'ofensor i l'Estat dirigit per regles sistemàtiques.

Justícia Restaurativa: El crim és una agressió contra les persones i les relacions. Crea obligacions de reparar el dany causat. La justícia inclou la participació de la víctima, l'ofensor i de la comunitat en cerca de solucions que promouen reparar i reconciliar. (p. 175)

Per tant, entenem justícia restaurativa com aquell enfocament de la justícia que pretén reparar el mal causat a la víctima, a través de diferents programes i pràctiques que

contribueixen a la participació activa i conjunta de la víctima i l'agressor. Per contra, la justícia retributiva busca una resposta directa a la persona que ha comès el delicte en forma de càstig, busca la culpabilitat en aquesta.

Justícia restaurativa	Justícia retributiva
Finalitat d'atendre les necessitats de la víctima i l'agressor.	Centrat en la norma infringida, en el sentiment de culpa per l'agressor.
Mirada cap al futur, cap al canvi de la persona.	Mirada al passat, retret social a la conducta delictiva.
Reparació i reintegració.	Càstig.
Centre d'atenció a la víctima, a l'agressor i a la comunitat.	Centre d'atenció a l'agressor i a l'Estat.

Taula 1: Justícia restaurativa i justícia retributiva
Font: Elaboració pròpia

Tal com es mostra a la Taula 1, la justícia restaurativa aporta una nova mirada, un nou funcionament respecte a la justícia actual. Avui en dia el crim és vist com una ofensa a l'Estat, en conseqüència, la justícia està enfocada en l'opressor i en el conflicte que el seu comportament ha generat en l'ordenament i el dret. Es considera, per tant, que el dany causat a la víctima o a la comunitat és una necessitat que està desatesa. La justícia restaurativa no pretén substituir el paradigma de la justícia tradicional, tan sols vol donar importància a les necessitats dels qui conviuen amb el conflicte: la víctima i el seu entorn.

La justícia restaurativa dona protagonisme a totes les parts afectades, posant el focus sobretot a la víctima. Al contrari, la justícia retributiva se centra a donar protagonisme a l'opressor i a la mida judicial que l'Estat li dictamina. Per això, aquesta última utilitza el càstig com a mètode de venjança, responent al delicte, com a única resposta, amb una pena privativa de llibertat. La justícia restaurativa, en canvi, té com a objectiu principal la reparació del dany de les víctimes i la reinserció de l'agressor a la societat i no repetició del delicte.

Per altra banda, tal com ens anomena Márquez (2007), la justícia retributiva tendeix a estigmatitzar a les persones, marcant-les permanentment amb una etiqueta negativa i perjudicial. Això provoca que la persona no avanci i es quedi estancada en el seu passat, sense tenir noves oportunitats, enfonsant-se amb el sentiment de la culpa. L'enfocament restauratiu, mira pel futur d'aquella persona, ja que busca la resolució del problema de manera col·laboradora amb la víctima, intentant que aquesta no li guardi rancor. Així l'agressor, i la víctima també, podran continuar endavant, deixant de banda les accions executades anteriorment.

Barnett (1977), ens fa una crítica del sistema tradicional, exposant-nos que el càstig no ofereix cap incentiu perquè la víctima s'impliqui en el procés penal, en cas de fer-ho és molt probable que ho faci per satisfer els seus sentiments de venjança o ràbia. La víctima, amb la condemna no guanya res o guanya molt poc. A més, el sistema de càstig que el que pretén és canviar l'aspecte moral del delinqüent, no ho aconsegueix, ja que aquest no pot proporcionar les habilitats necessàries per sobreviure al món exterior, per tant, podríem dir que el paradigma de la pena perd la seva eficàcia a l'hora de la pràctica. En contra, opina que la justícia restaurativa deixa a la víctima com a protagonista del procés, fent-li més fàcil la pèrdua que hagi patit, tant per ella com pels seus familiars. També pensa que és favorable pel delinqüent, ja que el pot ajudar a redirigir els seus pensaments que el motiven a la reincidència i a més aquests processos el poden alleujar de la culpabilitat i l'ansietat.

Per finalitzar, Giménez-Salinas i Rodríguez (2017) ens resumeixen, en forma de preguntes, les diferències entre un model i altre de manera molt clara i concisa:

La justícia penal es pregunta: Quina llei s'ha infringit? Qui l'ha infringit? I, segons això, quina pena mereix aquesta persona? Però, des d'una perspectiva més àmplia, atenent a una comprensió més relacional, la justícia restaurativa demana: qui ha estat danyat o perjudicat pel delicte? Assumint que habitualment no hi ha una única persona, pregunta aleshores quines necessitats tenen els afectats? Qui és responsable d'aquest dany? (p.23)

Però, tot i que fins ara s'hagi parlat de les diferències entre aquests dos paradigmes, Zehr (2010), ens assegura que la justícia retributiva i la justícia restaurativa tenen una meta comuna principal; la reivindicació mitjançant la reciprocitat, és a dir, aconseguir

que les parts quedin al mateix nivell. El que les diferencia és el mitjà que suggereixen per restaurar aquest equilibri, ja que totes dues sustenten que ha d'haver-hi una relació proporcional entre l'acte i la resposta.

5.5 Marc legal de la justícia restaurativa

Actualment, a Espanya no existeix una llei dirigida a la Justícia Restaurativa. Va ser en 2015 quan es va crear l'Estatut de la Víctima del Delicte per tal que aquesta fos protagonista en processos penals i tingués regulats els seus drets. La Llei 4/2015 de 27 d'abril mostra un catàleg de drets processals i extraprocessals de les víctimes. Concretament, l'article 15: Serveis de la justícia restaurativa, ens anomena el següent:

1. Les víctimes podran accedir a serveis de justícia restaurativa, en els termes que reglamentàriament es determinin, amb la finalitat d'obtenir una adequada reparació material i moral dels perjudicis derivats del delicte, quan es compleixin els següents requisits:

- a) l'infractor hagi reconegut els fets essencials dels quals deriva la seva responsabilitat;
- b) la víctima hagi prestat el seu consentiment, després d'haver rebut informació exhaustiva i imparcial sobre el seu contingut, els seus possibles resultats i els procediments existents per a fer efectiu el seu compliment;
- c) l'infractor hagi prestat el seu consentiment;
- d) el procediment de mediació no comporti un risc per a la seguretat de la víctima, ni existeixi el perill que el seu desenvolupament pugui causar nous perjudicis materials o morals per a la víctima; i
- e) no estigui prohibida per la llei per al delicte comès.

2. Els debats desenvolupats dins del procediment de mediació seran confidencials i no podran ser difosos sense el consentiment de totes dues parts. Els mediadors i altres professionals que participin en el procediment de mediació, estaran subjectes a secret professional en relació amb els fets i manifestacions que haguessin tingut coneixement en l'exercici de la seva funció.

3. La víctima i l'infractor podran revocar el seu consentiment per a participar en el procediment de mediació en qualsevol moment. (BOE, 2015, p.36580)

Per altra banda, l'article 84 del Codi Penal, de la llei orgànica 10/1995 de 23 de novembre, ens assenyala que una pena de presó podrà ser suspesa quan existeixi el compliment de l'acord assolit per les parts arran d'una mediació, entre altres. Concretament, ens esmenta el següent:

1. "El jutge o tribunal també podrà condicionar la suspensió de l'execució de la pena al compliment d'alguna o algunes de les següents prestacions o mesures:
 - 1a. El compliment de l'acord aconseguit per les parts en virtut de mediació." (BOE, 1995, p.33997)

L'article 21 del Codi Penal, de la llei orgànica 10/1995 també ens parla de la reparació del dany com a circumstància atenuant, és a dir que aquesta acció pot disminuir la pena.

"Són circumstàncies atenuants:

- 5a. La d'haver procedit el culpable a reparar el mal ocasionat a la víctima, o disminuir els seus efectes, en qualsevol moment del procediment i amb anterioritat a la celebració de l'acte del judici oral." (BOE, 1995, p.33990)

Per últim, l'article 80 del Codi Penal, de la llei 10/95 ens fa referència a la suspensió de l'execució de la pena privativa de llibertat sempre que aquesta no sigui superior a dos anys, si existeix un esforç per reparar el dany ocasionat.

Seràn condicions necessàries per a deixar en suspens l'execució de la pena, les següents:

- 1a Que el condemnat hagi delinquit per primera vegada. A aquest efecte no es tindran en compte les anteriors condemnes per delictes imprudents o per delictes lleus, ni els antecedents penals que hagin estat cancel·lats, o haguessin de ser-ho conformement al que es disposa en l'article 136. Tampoc es tindran en compte els antecedents penals corresponents a delictes que, per la seva

naturalesa o circumstàncies, manquin de rellevància per a valorar la probabilitat de comissió de delictes futurs.

2a Que la pena o la suma de les imposades no sigui superior a dos anys, sense incloure en tal còmput la derivada de l'impagament de la multa.

3a Que s'hagin satisfet les responsabilitats civils que s'haguessin originat i s'hagi fet efectiu el decomís acordat en sentència conforme a l'article 127.

En aquests casos, la suspensió es condicionarà sempre a la reparació efectiva del mal o la indemnització del perjudici causat conforme a les seves possibilitats físiques i econòmiques, o al compliment de l'acord a què es refereix la mesura 1a de l'article 84. Així mateix, s'imposarà sempre una de les mesures a què es refereixen els numerals 2a o 3a del mateix precepte, amb una extensió que no podrà ser inferior a la que resulti d'aplicar els criteris de conversió fixats en el mateix sobre un cinquè de la pena imposada. (BOE, 1995, p.33997)

5.6 Criteris bàsics de la justícia restaurativa

Giménez-Salinas i Rodríguez (2020), dues dones especialitzades en la justícia restaurativa, ens il·lustren els criteris bàsics de la justícia restaurativa, és a dir allò que es necessita per poder dur a terme un procés de justícia restaurativa amb èxit.

5.6.1 Voluntarietat de les parts i gratuïtat

Les autores anomenen que primerament, un pilar imprescindible per poder portar a terme aquesta pràctica és la voluntarietat de les parts, per poder reparar un dany és essencial que totes les parts s'ofereixin de manera voluntària a participar. No es pot imposar ni obligar cap persona a seguir el procés, sigui el motiu que sigui pel qual es vulgui cooperar, ha de ser sense cap classe de coacció. Cal assegurar que la participació en el procés és voluntària i basada en un consentiment lliure informat. A més cal tenir en compte que són processos gratuïts, ja que la justícia restaurativa forma part de la justícia ordinària i, per tant, s'ha de regir pels mateixos principis.

5.6.2 Reconeixement dels fets per part de l'autor

Un altre element clau que mencionen Giménez-Salinas i Rodríguez (2020), per poder duu a terme aquest procés, és el reconeixement dels fets per part de l'autor, és a dir que aquesta persona reconegui la seva responsabilitat. Anomenen que és necessari que es diferenciï de la culpa, l'agressor ha d'acceptar els fets que li pertanyen i se li imputen. En aquest reconeixement, però, es poden exposar les circumstàncies que van portar la persona a fer aquell fet o inclús altres qüestions que poden anar sorgint durant el procés. Si aquestes persones són capaces de reconèixer els fets, els servirà per fer un procés individual honest i sincer, sense perseguir altres interessos.

5.6.3 Confidencialitat

En estar parlant de processos durs i delicats la confidencialitat és fonamental, són històries molt íntimes. Les autores citen que cal tenir en compte que en aquests processos poden sorgir temes, no sempre fàcils d'abordar i de vegades amb grans repercussions en totes les parts. Per aquest mateix motiu tot el que es parli durant el procés no podrà ser conegut pel jutge o fiscal, d'aquesta manera no afectarà els drets de la defensa de l'imputat ni a la presumpció d'innocència d'aquella persona. També és important que els mediadors i altres professionals participants en el procediment estiguin subjectes a secret professional amb relació als fets i manifestacions que hagin tingut coneixement. La informació aportada pels participants ha de ser sempre privada i confidencial.

5.6.4 Figura mediador/facilitador

Parlant de la figura de mediador/facilitador, Giménez-Salinas i Rodríguez (2020), destaquen que ha de ser una persona imparcial respecte de les parts que intervenen en el procés, aspecte bastant complicat a l'hora de la pràctica. Per altra banda, ha de ser una persona autònoma i que, per tant, així executi la seva feina. És un rol molt important, ja que és l'encarregat de crear un clima que afavoreixi a tots els participants. A més és el que s'ocupa d'establir contacte amb les parts per separat i treballar amb elles de manera individual, per què així el dia de la trobada sigui tot més fàcil.

5.6.5 L'execució de l'acord

Durant aquests processos és de major importància el compromís d'un acord i que aquest es compleixi. Les autores expliquen que és necessari que s'estableixin uns continguts

amb la claredat més gran possible i amb els temps de realització ben definits. Aquests han de ser assumibles per totes les parts, establint unes garanties pel compliment i per les conseqüències d'un possible incompliment. Cada procés és únic, per tant, els acords que es fan també ho són, és un aspecte que han de decidir tots plegats, per seguidament deixar-ho anotat i poder fer un seguiment posterior. Aquests acords serviran per avaluar si aquests s'han complert i per valorar com han evolucionat les parts després de la trobada i quina experiència els ha quedat després de tot el procés.

5.6.6 Víctima

Per concloure, Giménez-Salinas i Rodríguez (2020) donen protagonisme a la persona víctima del delictes, a les necessitats, el dolor i la por que aquesta persona pateix. A la reparació del dany que mereix. Donar protagonisme a la víctima significa una humanització, un canvi en el Dret Penal. Introduir la reparació com a benefici penitenciari, com a mesura de reinserció social pel condemnat, mirant més enllà del càstig i de la presó.

És important que la víctima se senti compresa, en un clima de confiança, ja que el que pot haver viscut i sentit aquesta persona, tot i no ser un delictes greu, potser molt traumàtic. És necessari que es faci preguntes, i que aquestes, puguin ser rasposes. També que expressin les seves emocions i que sentin que aquestes són vàlides, per tant, que aquesta persona s'apoderi i s'autoreconegui per poder recuperar l'autonomia a la seva vida.

5.7 Tipus de delictes els quals s'aplica la justícia restaurativa

Els processos de justícia restaurativa a Catalunya són considerats aplicables en qualsevol tipologia delictiva, per tant, no hi ha cap limitació respecte al tipus de delictes.

- Delictes patrimonials, és a dir furs, robatoris amb força, robatoris amb intimidació, estafes, entre altres.
- Delictes contra la llibertat, com poden ser amenaces i coaccions.
- Delictes contra la vida i la integritat física, l'homicidi per exemple.
- Delictes contra la llibertat sexual, agressions, abusos sexuals, violacions, etc.
- Delictes contra la intimitat i la inviolabilitat del domicili.
- Delictes contra l'honor, o sigui calúmnies i injúries.
- Delictes contra les relacions familiars.

L'única excepció és que els delictes de violència de gènere queden exclosos de processos de justícia restaurativa. L'article 87 ter, concretament el punt 5, de la Llei orgànica 6/1985, prohibeix la mediació en casos de violència de gènere.

Si observem les memòries de justícia restaurativa publicades per la Generalitat de Catalunya l'any 2020 i 2021, ens adonem que els delictes més comuns i els quals els processos han finalitzat amb més èxit són: delictes contra la llibertat, en primer lloc, delictes de lesions i delictes contra el patrimoni. Cal tenir en compte, però, que els jutjats d'instrucció oficien més sovint aquest tipus de delictes, ja que són considerats com a delictes lleus. A més, amb aquestes dues imatges, també podem veure l'evolució que hi ha hagut en un any, sent més persones les que s'endinsen en processos de justícia restaurativa, aspecte que indica la satisfacció de les persones participants i l'evolució i creixement d'aquest nou paradigma.

8. Tipologia delictiva

A continuació es mostra un quadre dels principals grups delictius dels programes finalitzats.

Els grups delictius que el 2020 destaquen sobre la resta són els mateixos que els altres anys; quantitativament destaquen:

- Contra la llibertat (39,70 %)
- Lesions (26,35%)
- Contra el patrimoni (23,04 %)

GRUPS DELICTIUS	NOMBRE	%
Contra la llibertat	455	39,70%
Lesions	302	26,35%
Contra el patrimoni	264	23,04%
Altres delictes	91	7,94%
Contra les relacions familiars	8	0,70%
Contra l'ordre públic	7	0,61%
Contra l'honor	6	0,52%
Contra els drets fonamentals	4	0,35%
Contra la llibertat sexual	3	0,26%
Contra la intimitat	3	0,26%
Contra l'Administració de justícia	3	0,26%

Imatge 1: Tipologia delictiva 2020

Font: Generalitat de Catalunya

8. Tipologia delictiva

A continuació es mostra un quadre dels principals grups delictius dels programes finalitzats.

GRUPS DELICTIUS	NOMBRE	%
Contra la llibertat	769	40,75
Lesions	474	25,12
Contra el patrimoni	447	23,69
Altres delictes	101	5,35
Contra l'honor	24	1,27
Contra les relacions familiars	14	0,74
Contra la intimitat	11	0,58
Contra l'Administració de justícia	10	0,53
Contra la llibertat sexual	7	0,37
Contra la integritat moral	6	0,32
Contra els drets fonamentals	6	0,32
Contra la seguretat col·lectiva	5	0,26
Contra l'ordre públic	5	0,26
Contra la vida	4	0,21
Falsedat documental	4	0,21

Els grups delictius que el 2021 destaquen sobre la resta són els mateixos que els altres anys; quantitativament destaquen:

- Contra la llibertat (40,75 %)
- Lesions (25,12 %)
- Contra el patrimoni (23,69 %)

Imatge 2: Tipologia delictiva 2021

Font: Generalitat de Catalunya

5.8 Programa de justícia restaurativa

Per entendre bé en què es basa la justícia restaurativa, a Catalunya existeix un programa el qual recull tots els processos i metodologies per aplicar aquest sistema. El Programa de Justícia Restaurativa a Catalunya és un servei que ofereix la Direcció d'Execució Penal a la Comunitat i de Justícia Juvenil, en què, a través d'un procés confidencial basat en el diàleg i la comunicació es vol arribar a reparar el dany causat a

una persona que ha sigut víctima d'un delictes. Aquest diàleg és conduït per un mediador imparcial i participen de forma voluntària l'investigat o penat per un delictes i la víctima d'aquest. L'objectiu principal és aconseguir la reparació adequada del dany causat així com trobar la solució del conflicte des d'una perspectiva justa i equilibrada pels interessos de les dues parts.

El Programa marc de Justícia Restaurativa a Catalunya recull la metodologia i el procediment que se segueix davant les demandes de les dues parts. Els casos poden ser arribats mitjançant:

- Ofici dels òrgans judicials que coneixen el procediment penal.
- Sol·licitud del Ministeri Fiscal.
- Sol·licitud de les víctimes o persones perjudicades per un delictes que tinguin la necessitat de ser reparades.
- Sol·licitud de les persones que han estat denunciades, investigades o penades per un delictes de qualsevol tipologia que vulguin reparar el perjudici causat.
- Sol·licitud dels lletrats de qualsevol de les parts.
- Derivació dels cossos i forces de seguretat.
- Derivació dels equips tècnics de l'àmbit d'execució penal: centres penitenciaris, equips d'assessorament tècnic penal, oficines d'atenció a la víctima del delictes, equips de mesures penals alternatives.
- Derivació d'altres equips que treballin o intervinguin amb alguna de les parts implicades. (Generalitat de Catalunya, 2021, p. 17)

Un cop posada la demanda, la iniciació d'un procés de justícia restaurativa pot ser durant la instrucció i abans del judici oral, en fase d'enjudiciament o en fase d'execució de sentència. És a dir, durant l'etapa d'investigació en la qual el jutge explora i esbrina el fet delictiu, moment el qual és vigent la presumpció d'innocència, per tant, tothom és innocent, l'etapa del judici oral fins que hi hagi sentència i finalment en l'execució on es porta a terme la condemna que indica la sentència.

5.9 Objectius i principis bàsics del programa

Com tots els projectes, la justícia restaurativa té uns objectius que vol complir i uns principis bàsics en els quals es basa aquesta. En l'apartat de "preguntes més freqüents" de la pàgina web de la Generalitat de Catalunya, específicament en l'assumpte: "Departament de Justícia, Drets i Memòria" ens plantegen els següents objectius i principis bàsics del programa de Justícia Restaurativa a Catalunya.

5.9.1 Objectius

- Oferir un espai segur i protegit de diàleg a la ciutadania per tal d'abordar un conflicte.
- Potenciar una actitud activa i col·laboradora a les persones participants per tal que siguin responsables i protagonistes durant tot el procés.
- Possibilitar que la víctima se senti protagonista, que senti que s'han tingut en compte les seves vivències i necessitats.
- Donar una resposta reparadora i reintegradora a la situació creada pel comportament delictiu, millorant el benestar personal de les dues parts.
- Establir mecanismes de comunicació, cooperació i coordinació amb els diferents operadors del sistema penal.
- Avaluar la qualitat del servei i del seu impacte en el sistema judicial penal.
- Difondre i divulgar el programa a escala nacional, comunitària i internacional.

Per tant, podríem destacar que aquest paradigma busca convidar i promoure la plena participació activa i consens de les parts, sanar allò que s'ha trencat fent èmfasi als vincles i relacions positius, responsabilitzar i reforçar la capacitat de canvi i enfortir la comunitat per prevenir i minimitzar danys futurs.

5.9.2 Principis bàsics

- **Gratuïtat:** servei públic i gratuït per tota la ciutadania.
- **Voluntarietat de les parts:** participació voluntària de les dues parts, en qualsevol moment poden desistir del procés.
- **Confidencialitat:** totes les sessions i la documentació utilitzada són absolutament confidencials. A més, totes les parts estan obligades a respectar aquest principi.
- **Flexibilitat:** és important la flexibilitat per poder adaptar-se a les circumstàncies que sorgeixin.

- **Bilateralitat:** les dues parts són lliures d'expressar les seves demandes.
- **Neutralitat del mediador:** persona que acompanya el procés sense posicionar-se a favor o en contra de les parts.

Tots aquests aspectes mencionats anteriorment són imprescindibles per poder activar un procés de justícia restaurativa, en cas que aquests principis no es complissin aquest nou sistema no tindria sentit i no serviria de res per cap de les parts afectades.

5.10 Pràctiques relacionades amb la justícia restaurativa

La justícia restaurativa no és un procés únic i específic, sinó que es tracta d'un conjunt de valors que engloben diferents models de trobada concrets. Tots ells amb una sèrie de requisits i objectius comuns; la reparació del dany, la participació i trobada voluntària i la reintegració de la víctima i l'agressor. El programa marc de justícia restaurativa (2021) ens explica les següents pràctiques.

5.10.1 Mediació penal

La pràctica més habitual en la qual s'aplica la justícia restaurativa és la mediació penal. Carceller (2019), entén la mediació penal com un procés en el qual a través del diàleg i d'un mediador, una tercera part imparcial, s'intenta que les dues parts afectades arribin a acords que satisfacin les seves necessitats. És un nou sistema de resolució de conflictes, el qual la víctima i l'agressor intenten arribar a una resposta.

El programa marc de justícia restaurativa (2021), anomena que és un dels instruments imprescindibles dins de la justícia restaurativa. Aquest consisteix en la pràctica voluntària de la persona denunciada i de la persona perjudicada juntament amb un mediador neutre. L'objectiu fonamental és la reparació adequada del dany causat i la solució del conflicte des d'una perspectiva justa i equilibrada als interessos i necessitats d'ambdues parts. Perquè això sigui possible cal que la víctima tingui interès a veure's reparada i el victimari tingui interès a satisfer l'objectiu de la víctima.

La part invisible d'aquesta és la preparació prèvia, és a dir aquells espais que el mediador treballa amb les parts per tal de garantir que totes dues arribin preparades a la trobada. De la mateixa manera, els acords que es treballen a la trobada són igual d'importants, sobretot el seguiment d'aquests, per assegurar que els compromisos es mantenen. Per tant, és imprescindible que en la mediació es parli dels fets viscuts, dels sentiments experimentats i dels acords presos.

Finalment, com he mencionat anteriorment, cal destacar, que és una pràctica voluntària, per tant, no és obligatori que s'arribi al final del procés, en cas que alguna de les dues parts canviés d'opinió, tenen l'opció de desistir del procés de mediació.

5.10.2 Entrevistes reparadores amb les víctimes del delictes

Una altra pràctica relacionada amb la justícia restaurativa són les entrevistes reparadores amb les víctimes del delictes. Aquesta es fa a través de la comunicació, amb la finalitat de parlar de les necessitats de la víctima i dels seus sentiments. Tal com relata el programa marc de justícia restaurativa (2021), posa el focus en els fets ocorreguts, fent-ho d'una manera positiva, pensant en el que tenim i no en el que hem perdut, el que som i no el que hauríem pogut ser. Es fa d'aquesta manera perquè la víctima no es quedi estancada en el passat, procurant que segueixi un procés còmode i que li sigui el menys difícil possible. En aquestes es parla de la responsabilitat, trobant solucions per arreglar el conflicte i buscant opcions per cobrir i reparar les necessitats detectades.

És una pràctica que s'utilitza quan la víctima renuncia al procediment judicial o quan aquesta no desitja parlar amb la persona investigada. En aquestes entrevistes, que són de caràcter individual, la víctima pot explicar com se sent o quines necessitats té al mediador. D'aquesta manera es valora en quin moment es troba aquesta persona, en cas que la situació li generi angoixa i patiment si cal se la deriva a qualsevol altre servei d'Execució Penal.

5.10.3 Cercles restauratius

Per altra banda, els cercles restauratius és una metodologia que permet la participació a diferents agents, entre ells; la víctima, l'agressor, les famílies, el veïnat... d'aquesta manera s'aconsegueix una perspectiva més àmplia i s'aborden diverses causes socials. Es treballa la reparació del dany a totes les persones afectades i implicades, directament o indirectament. Aquests cercles també són anomenats com cercles de la pau i/o diàleg, considerats una de les pràctiques més restauratives en l'àmbit comunitari.

D'acord amb Guadalupe i Garza (2022), els cercles restauratius són un procés on es reuneixen persones per tal de resoldre un conflicte, reconstruir vincles, sanar, reparar, brindar pel suport, prendre decisions... on la comunicació predomini, sigui honesta, per

tant, el desenvolupament dels vincles i l'enfortiment comunitari donin els resultats esperats.

El programa marc de justícia restaurativa (2021), anomena que aquesta eina és útil per ajudar a refer les relacions entre les persones i les seves comunitats, ja que la participació de la comunitat crea una prevenció del delictes, deixant refer la vida i imatge positiva a la persona delinqüent i creant una vinculació basada en valors socials. Per tant, és considerada una de les pràctiques més restauratives a nivell comunitari.

5.10.4 Reunió restaurativa

Per últim, la reunió restaurativa també coneguda com a “*conferencing*” és una pràctica que afavoreix la participació de persones de suport d'ambdues parts, involucrant-les en la presa de decisions i en la recerca de la millor resposta al comportament delictiu. La reunió és conduïda per una persona facilitadora la qual té un guió establert, amb preguntes obertes i un ordre determinat.

A diferència de la mediació, la reunió restaurativa, un cop preses les decisions, requereix elaborar un document d'acords entre les persones participants, definint un pla d'acció, un seguiment d'aquest i una trobada final de conclusió, reflexió i valoració, tant de la reparació que s'ha fet com del procés restauratiu realitzat.

Tal com ens explica el Programa marc de Justícia Restaurativa creat per la Generalitat de Catalunya (2021), “la reunió restaurativa ens permet la participació directa com afectats pel conflicte, la participació de la ciutadania com a facilitadora i la participació voluntària de la ciutadania en estructures de sensibilització, promoció, implementació i seguiments dels programes de justícia restaurativa.” (p.23)

5.11 Viabilitat de la justícia restaurativa

És important estudiar la viabilitat de la justícia restaurativa per veure si aquesta obté resultats d'èxit i quines millores es poden aportar per tal que siguin processos útils i satisfactoris per les persones participants. Així com avaluar la viabilitat de cada procés que s'iniciarà. Per valorar la idoneïtat del procés metodològic que es porta a terme, existeixen uns indicadors que permeten valorar si el procés ha estat viable o no. Aquests indicadors sobretot els avaluen els mediadors, ja que són les persones que viuen en primera línia els processos i les situacions en què es treballen. El programa marc de

justícia restaurativa de Catalunya, ens cita els següents indicadors i ens explica el procés de valoració que es realitza.

- Ha d'estar emmarcat dins d'un procediment penal.
- Hi ha d'haver un conflicte a resoldre i una possible reparació.
- S'ha d'observar voluntarietat per participar en un procés de justícia restaurativa.
- És necessària la participació activa de les parts; han de tenir interès per buscar una solució al conflicte.
- Cal mostrar interès a reparar el dany causat (l'agressor) i a ser reparada (la víctima).
- S'ha de disposar de capacitat per entendre tot el procés i voluntat per resoldre'l, i també capacitat per dur a terme allò a què es comprometin. (Generalitat de Catalunya, 2021, p. 25)

Primerament, es fa una demanda de programa de justícia restaurativa, ja sigui perquè una de les parts ho sol·liciti o perquè sigui un canal judicial. És en aquell moment que es realitzen una sèrie d'entrevistes per valorar si el procés serà viable o no i, per tant, si els indicadors mencionats anteriorment es compleixen. Es fa una primera valoració a partir de la lectura dels fets i de la recollida de dades de l'expedient judicial en el qual es té en compte; que la demanda estigui fonamentada dins del marc legal, que els fets es produeixen en l'àmbit penal i el perfil de les persones participants per detectar si hi ha infants, adolescents o persones vulnerables implicades. A més, en cas d'ordre d'allunyament i/o no comunicació vigent se sol·licitarà una autorització per iniciar el procés de justícia restaurativa.

Un cop aquestes qüestions estan resoltes i, per tant, es pot començar el procés, el mediador es posa en contacte, en primer lloc, amb la víctima. Si la víctima no vol participar, es tanca el programa, si la víctima presenta citació, es fa una primera entrevista per tal d'informar-la i de saber els seus interessos i necessitats. Un cop es té l'acceptació de la víctima i el professional pensa que es pot continuar amb el procés es cita a la persona investigada. Si aquesta no vol participar, el programa es dona per finalitzat, en cas contrari s'inicien les entrevistes corresponents amb aquest.

Per tant, com observem es realitza un control continuu de la viabilitat del procés per tal que aquest sigui gratificant i favorable per ambdues parts, assegurant que són elles les que volen i poden realitzar el procés. Abans d'endinsar-nos en un procediment d'aquest calibre és necessari tenir molts punts en compte i estudiar a fons les parts afectades per comprovar si aquest serà viable.

5.11.1 Experiències d'èxit a Catalunya

Per tal d'avaluar el paradigma de justícia restaurativa a Catalunya i veure experiències d'èxit que s'han dut a terme, el departament de justícia, drets i memòria de la Generalitat de Catalunya, elabora unes estadístiques anuals amb dades reals i significatives per l'evolució d'aquest. A continuació a la imatge 1 observem les últimes dades del 2022 relacionades amb els programes que es van donar per finalitzats durant aquest últim any des de gener fins a desembre.

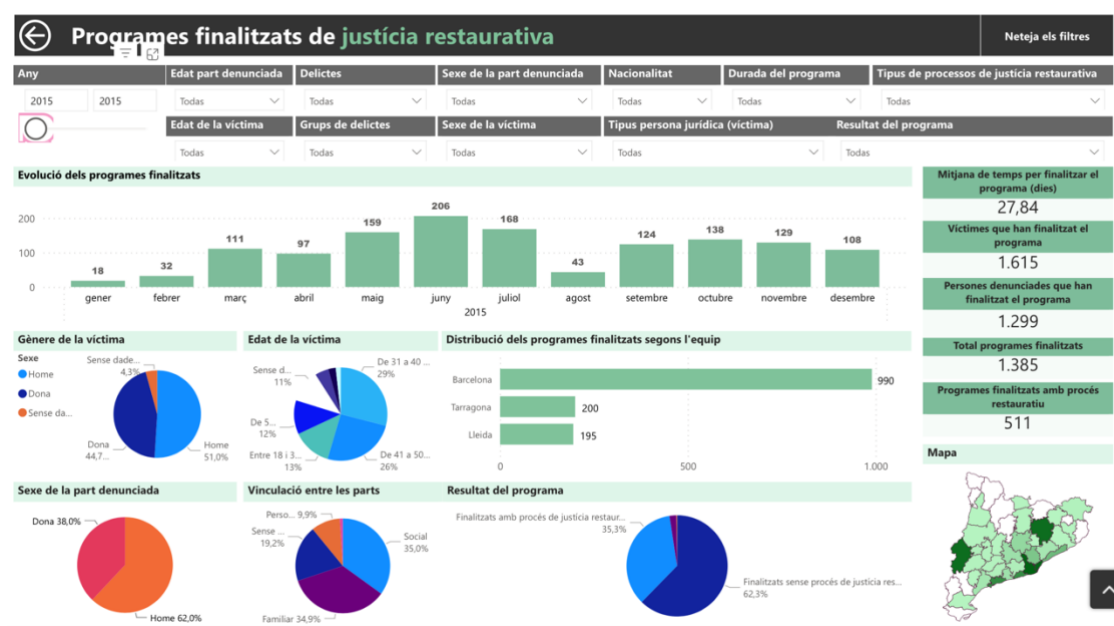

Imatge 3: Programes finalitzats 2022
Font: Generalitat de Catalunya

És de major importància fixar-nos en els programes que han finalitzat, ja que significa que s'ha pogut fer la trobada final entre agressor i víctima i s'ha pogut arribar a un acord. Les dades indiquen que la mitjana de temps per finalitzar un programa habitualment són seixanta dies, per tant, aproximadament dos mesos. Això significa que les persones necessiten seixanta dies per poder estar preparades, treballant individualment cadascú amb el mediador fins a finalment arribar a la trobada i trobar-se cara a cara per solucionar el problema. Com he mencionat en més d'una ocasió cada cas és únic, per

tant, hi ha casos que necessiten més temps o altres que menys, tot dependrà de les persones i la problemàtica a tractar.

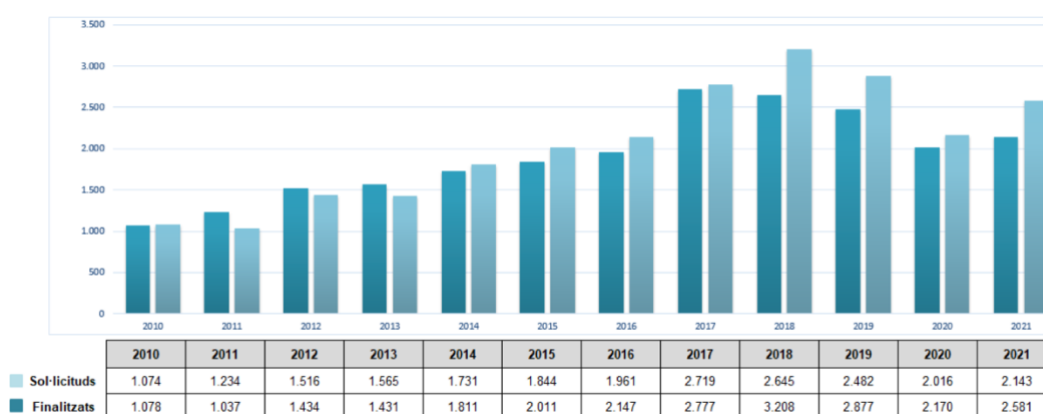
Per altra banda, ens adonem que a les persones denunciades els hi costa més finalitzar el procés, ja que hi ha un número més elevat de víctimes que d'agressors que acaben amb aquest. Això pot ser degut al sentiment de culpabilitat que tenen aquestes persones, a diferència de la víctima, que el que vol és resoldre totes les preguntes que es fa sobre el que va ocórrer. Tot i això, l'any 2022 va haver-hi un total de 1.787 de processos finalitzats, amb un total d'un 59% si sumem els processos finalitzats fent ús de la justícia restaurativa i fent ús les entrevistes reparadores, eina relacionada amb la justícia restaurativa. Aquesta quantitat ens mostra que a poc a poc aquest sistema va creixent. Per últim, m'agradaria destacar que tant el sexe de la víctima com el sexe de la part denunciada que té més percentatge són homes.

Imatge 4: Programes finalitzats 2015
 Font: Generalitat de Catalunya

Si ens remuntem al 2015, és a dir als inicis de la justícia restaurativa a Catalunya, les estadístiques ens indiquen que el sexe que continua predominant, tant de la persona víctima com de la persona denunciada, és l'home. Per altra banda, a la imatge 2 se'ns segueix mostrant que el nombre de víctimes que acaben els processos, comparat amb el de l'agressor, és més elevat.

També podem observar l'evolució que hi ha hagut en aquests darrers anys, ja que l'any 2015 el total de programes finalitzats és de 1.385 persones, aspecte que ens mostra que amb el pas dels anys aquest número va creixent i, per tant, cada vegada s'utilitza més aquesta metodologia i serveix a les parts afectades per solucionar el problema d'una manera més ètica, ja que acaben amb el procés. A més el 2015 indica que un 62,3% dels programes queden resolts sense un procés restauratiu, qüestió que avui en dia ha canviat, perquè actualment predomina la finalització dels processos amb una metodologia restaurativa.

Imatge 5: Evolució justícia restaurativa

Font: Generalitat de Catalunya

En aquesta tercera imatge podem observar l'evolució del programa de justícia restaurativa a Catalunya des de l'any 2010 fins a 2021, indicant-nos el número de programes finalitzats i el nombre de sol·licituds que hi ha hagut per començar un procés de justícia restaurativa. Aquesta imatge la publica la Generalitat de Catalunya en la Memòria de justícia restaurativa l'any 2021, concretament a la pàgina 3.

Percebem que el programa ha anat evolucionant, amb alts i baixos, sent el 2018 l'any que més èxit ha tingut. Tot i això, des que va posar-se en marxa fins avui dia va creixent, cada vegada és un instrument que s'utilitza més dins de l'àmbit de la justícia. Això indica que és una eina eficaç, el qual ha permès contactar amb un gran nombre de persones afectades oferint-les un espai d'escolta activa i diàleg.

5.12 Societat punitiva

Actualment, vivim en una societat on el càstig és present constantment en tots els àmbits de les nostres vides. Aquest és un generador d'odi i desitjos de venjança que crida a la violència i a la crueltat. Crea individus molt manipulables i apàtics. Per tant, podríem definir que avui dia vivim en una societat punitiva. És per aquest motiu que es va impulsar la justícia restaurativa, perquè tot i que gran part de la societat està a favor del càstig, a poc a poc es va divulgant un altre ideal i un altra manera de solucionar els problemes.

Com he mencionat al llarg del treball, s'entén el dret penal com la resposta punitiva de l'Estat enfront del delictes, aspecte que no aporta cap resultat positiu a la societat, al contrari, li suposa una despesa econòmica. Queda demostrat que la mentalitat punitiva és ineficaç en reduir la delinqüència, a més de crear un impacte negatiu en la societat. La justícia restaurativa, en canvi, lluita perquè la comunitat sigui participi en el procés, oferint una resposta al delictes més ètica, recuperant el protagonisme de totes les parts implicades.

D'acord amb Ruiz (2022), el control punitiu provoca un comportament diferencial i discriminatori, un efecte d'etiquetatge i/o estigmatitzador i unes sancions dominants i permanents en la societat per aquelles persones que cometem un delictes. Això crea que les societats es divideixi, entre els "bons" i els "dolents", estant uns en llibertat i els altres no.

Per altra banda, Foucault (1973) identifica quatre grans tècniques punitives. Primerament, anomena el fet d'excloure, prohibint la presència d'un individu en llocs comunitaris, privant-lo de casa seva. En segon lloc, exposa l'organització d'una indemnització, la imposició d'una compensació. Explica que la ruptura d'una regla provoca un dany a una víctima, la qual demana una reparació i, per tant, una obligació per la persona infractora. Seguidament, anomena la marca que li queda a l'opressor per sempre, al llarg de la seva vida, pel fet d'haver comès un delictes. Per acabar, evidentment el tancament que se li fa a aquella persona dins d'una presó. Aquests quatre aspectes són propis d'una societat punitiva, la qual utilitza el càstig com a mètode de venjança i solució.

Tot i que la societat punitiva encara està present en la societat actual, és evident que en els darrers anys hi ha hagut un creixement de la necessitat d'un enfocament més

equilibrat, centrat en la prevenció, la rehabilitació i un canvi de justícia, encaminat a la justícia restaurativa. Es busca trobar un equilibri entre la responsabilitat i la conscienciació i la humanització del crim, amb l'objectiu de reduir la delinqüència, protegint els drets de les persones víctimes i fomentant la reintegració de les persones infractores.

5.13 El perdó en la justícia restaurativa

Un dels principals arguments que ens qüestionem com a persones quan pensem en justícia restaurativa és si seríem capaces de perdonar a una persona que ens ha fet tant mal. Normalment, no som capaces d'imaginar-nos perdonant a l'agressor ni tan sols arribar a empatitzar amb la persona que tenim davant, sigui el motiu que sigui pel qual ho ha fet. Però si ens parem a pensar, que significar perdonar? Què és realment el perdó?

Per perdonar entenem el poder o capacitat de transformar en confiable la relació amb la persona (o persones) que va cometre un acte imperdonable, dolorosíssim. L'acte que algú ens va fer, infringint-nos un mal immens, és un acte com a fet, inesborrable i imperdonable. (Roman, 2014, p. 3)

El perdó neix del convenciment de què la persona va més enllà del seu acte. Es perdona quan s'està disposat a tornar a confiar en aquella persona que va provocar el dany. Es deixa de banda el passat i es pensa en el present i en el futur. Segons diu Villarreal (2013), perdonar implica superar l'insult i la degradació, el ressentiment propi del delinqüent per haver infringit una lesió.

Zehr (2010), assegura que la justícia restaurativa no és un programa principalment enfocat al perdó i a la reconciliació, aspecte que pot sorprendre. Manifesta que algunes víctimes rebutgen la justícia restaurativa perquè s'imaginen que el propòsit d'aquests programes és motivar-les o inclús obligar-les a perdonar als agressors o a reconciliar-se amb ells. Aquest aspecte ens mostra la poca informació que encara hi ha sobre la justícia restaurativa, ja que ni el perdó ni la reconciliació són principis centrals ni objectius principals d'aquest paradigma. És cert que al llarg d'aquests processos pot néixer el perdó o inclús la reconciliació i que dins d'aquest context és més comú que en

el sistema judicial penal, però tot i això, no és un propòsit principal ni molt menys una obligació.

Al contrari, Rodríguez (2023), a l'entrevista realitzada, afirma que hi ha moltes persones agressores que no s'atreveixen a demanar perdó, ja que, al cap i a la fi, demanar perdó significa demanar alguna cosa a l'altra persona. Aquests no es veuen amb cor, ni creuen que tenen la potestat de demanar qualsevol cosa a una persona a la qual han danyat. Pensen que no tenen dret a exigir ser perdonats. Per aquest motiu moltes vegades el perdó no és present en els processos de justícia restaurativa, el que normalment apareixen són les preguntes que es fa la víctima i les respostes que els infractors els hi donen perquè aquestes es quedin en pau.

Lligat amb aquest assumpte, existeix el terme del perdó a un mateix, punt que els infractors han de treballar per després poder ser perdonats per altres persones. Tal com apunta Núñez (2018), la persona ha de prendre consciència i adonar-se del malestar que ha provocat el seu comportament delictiu, percebent sentiments de culpa i remordiment. Aquesta seguidament, busca restaurar el dany causat i per fer-ho confessa els fets i l'expressió de penediment així com la implicació i el compromís a reparar l'ofensa i el dany ocasionat. Per perdonar-se a un mateix, finalment, és necessari que aquella persona s'accepti, es respecti i reconegui el valor propi i essencial que té com a persona.

Per tant, per concloure s'ha de considerar que la justícia restaurativa ofereix un espai de diàleg en què l'infractor ha d'assumir el dany que ha causat i responsabilitzar-se d'aquest. L'essència no es troba en el perdó, si no la conclusió podria resultar molt senzilla, l'infractor demana perdó i ja està, sense anar més enllà ni realment sentir-ho. Un infractor pot demanar perdó sense abans reconèixer el delictes i sense adonar-se que un ésser humà es va veure afectat pel seu acte, aspecte que no compliria amb els objectius principals de la justícia restaurativa. Cada persona és diferent i cada cas és únic, per això un tema tan delicat com el perdó no ha de ser mai obligat ni imposat, sinó que ha de néixer si així es vol o sorgeix.

5.14 Beneficis de la justícia restaurativa

Les conseqüències que aporta la justícia restaurativa a la societat són positives, sobretot per les persones afectades, sigui la víctima o l'agressor, ja que a través d'aquests processos es facilita la reintegració a la comunitat d'ambdues parts. Tots dos

comparteixen la inquietud de rebre una resposta, la justícia restaurativa posa el focus en intentar cobrir les necessitats d'aquestes persones.

D'acord amb Perandones (2021), es tracta d'un tipus de justícia que emfatitza la importància d'incrementar el rol de les víctimes i de les comunitats en el procés de recreació del sistema, donant l'oportunitat als agressors a què assumeixin la responsabilitat que els hi pertoca, oferint-los al mateix temps l'oportunitat de disculpar-se i, per tant, d'intentar reparar el mal causat a les persones que van violentar.

Es tracta d'un paradigma diferent del tradicional, oferint a les víctimes ser les protagonistes i, per tant, que deixin de ser subjectes passius i implicant als agressors no únicament com subjectes actius del delictes sinó com responsables de la seva possible reparació. Aquest model humanitza el procés penal, deixant de banda el model repressiu i retributiu. A més és un model accessible per tothom, totes les persones tenen dret a participar en un programa de justícia restaurativa.

Altrament, la justícia restaurativa es basa que la intervenció judicial sigui mínima i, per tant, es promogui l'empatia i la sensibilitat. Busca la pau i la seguretat en la comunitat, enfortint els vincles col·lectius i individuals entre els ciutadans. La reintegració d'aquestes persones a la societat i que l'índex de reincidència sigui el més baix possible.

Domingo (2021) considera els beneficis de la justícia restaurativa dividint en l'impacte que té per la víctima i l'impacte que té per l'infractor.

- **Impacte que té l'enfocament restauratiu per l'infractor:** els serveix per acceptar el que han fet malament i responsabilitzar-se sobre allò, aspecte que els transforma en agents actius del procés, amb l'obligació de reparar el dany a la víctima i/o comunitat. Veuen l'impacte que ha tingut el delictes dins la societat, aspecte que els pot servir per realitzar un canvi de comportament en un futur. A més aprenen a veure la reparació com una prestació socialment constructiva, és a dir s'adonen que tenen una oportunitat, sense propòsit d'humiliar-los. Veuen que hi ha persones que es preocupen per ells, confiant en ells i el seu canvi.
- **Impacte que té l'enfocament restauratiu per la víctima:** són escoltades i les seves necessitats estan ateses, són les protagonistes del procés. Se les intentarà donar una reparació material i a més a més moral i ètica. Tenen una

participació directa i principal durant tot el procés. Se les intenta donar la seguretat i l'autonomia que potser han perdut.

Tal com verbalitza Rodríguez (2023) a l'entrevista, la justícia restaurativa és una justícia més ètica que promou una responsabilització autèntica i real pels ofensors. Dona veu a la víctima, generant un espai segur, íntim i acompanyat. Són processos únics entre persones afectades pel seu conflicte, perquè ningú sap millor que ells el que va ocórrer. Són ells els que decideixen com volen acabar i com volen reparar el dany causat. Per tant, confirmem que és una justícia que va més enllà, pretén tocar altres coses més humanes.

5.15 Limitacions de la justícia restaurativa

S'ha de ser realista, el moviment de justícia restaurativa està tenint cada vegada més veu i èxit, però cal adonar-nos que és molt difícil reemplaçar el sistema penal tradicional. És més factible que tots dos sistemes coexisteixin i serveixin de complement un de l'altre. Seria ideal que la primera resposta al delicte fos intentar dialogar i en cas que fos estrictament necessari, si hi haguessin motius de pes, es prenguessin mesures més punitives.

D'acord amb Mera (2009) un altra limitació que té la justícia restaurativa és que mai podrà arribar a ser obligatòria. Aquest fet comportarà que la justícia penal continuï tenint un pes molt important, ja que si l'agressor o la víctima es neguen a participar en el procés, s'utilitzarà el càstig com a eina pel delicte. Per tant, una de les limitacions que té és que no és una justícia per tothom, és accessible a qui vulgui, però no a tothom li serveix o no tothom vol participar.

Un altra limitació existent és la mirada que té la societat occidental cap a aquest tipus de justícia. Com he dit anteriorment vivim en una societat punitiva on el càstig és la solució als errors. Per aquest motiu molta gent està en desacord o en contra de la justícia restaurativa, recolzant el sistema tradicional i, per tant, la presó. Cada vegada s'evoluciona i s'avança més, però penso que és una qüestió de valors en la qual ens han educat a què tot acte negatiu mereix un càstig i, per tant, és molt difícil canviar la visió de la societat.

Justícia i Pau Catalunya (2023), expliquen que un altre dificultat existent és que no hi ha una regulació específica, és a dir no hi ha una llei existent en el Codi Penal, així com

que els polítics i els professionals que es dediquen a la justícia no solen ser partidaris d'aquest tipus de justícia, tenen poca sensibilitat i poca formació en aquest tema. Si no ens donem suport entre tots i cadascú va per la seva banda és molt difícil aconseguir canvis.

5.16 Educació Social i justícia restaurativa

La justícia restaurativa requereix altres disciplines, activitats professionals i àrees de coneixement, entre les quals destaca l'Educació Social com una professió que posa el focus en la creació de vincles socials favorables i satisfactoris a través de propostes socioeducatives. Aquests dos aspectes poden anar de la mà, ja que es basen en valors i filosofies molt semblants. Volen aconseguir una societat més responsable i una ciutadania capaç de solucionar conflictes, sense tenir en compte el rancor i el càstig.

L'Educació Social i la justícia restaurativa es basen en l'acompanyament de persones professionals en els processos de persones que hi participen. Durant aquests processos són imprescindibles els diàlegs i la comunicació, treballar les emocions, expressar les necessitats, les demanes, fomentar l'escolta activa. Totes dues busquen l'apoderament dels individus i de la comunitat. Tant la justícia restaurativa com l'Educació Social aposten pel canvi, per l'evolució de les persones, per creure en elles i en les seves capacitats. Ajuden a establir relacions de suport i a establir vincles amb persones que es troben en situacions de vulnerabilitat.

Tal com em va respondre l'Aida Rodríguez (2023) a l'entrevista que li vaig realitzar, "les competències professionals dels educadors socials són les mateixes que les de les persones facilitadores". Anomena que són persones que han estudiat i treballat les habilitats socials i que són capaces de comprendre el context social del qual emergeixen els conflictes. Menciona que els educadors i educadores socials són els que millors predisposats estan per fer la tasca de facilitació en processos restauratius.

Efectivament, la justícia restaurativa ens recorda que tots estem connectats i que el que un fa, afecta els altres, i viceversa. Precisament aborda les relacions dels membres de la comunitat i ens ensenya que el respecte ha de ser la base de la nostra manera de relacionar-nos amb els altres, assumint que tots som responsables dels nostres actes. Per això, si fem mal a un altre membre, el

nostre deure és fer el correcte, assumir la responsabilitat i tractar de compensar el mal causat. (Domingo, 2017, p. 83)

L'Educació Social, igual que la justícia restaurativa parteix d'uns valors, entre ells el respecte cap als altres, la idea que tots som iguals, no hi ha ningú superior. Tots som un, ens hem d'ajudar els uns als altres, hem de deixar de banda l'egoisme, ja que els nostres actes sempre afecten els altres. Hem de ser conscients del que fem i hem d'aprendre, en aquest cas ensenyar també, que ens hem de responsabilitzar dels nostres actes i no només sempre quan són bons. L'Educació Social i la justícia restaurativa no estan d'acord amb el càstig, hi ha altres metodologies per assumir el que hem fet malament i tractar de compensar-ho o canviar-ho, dels errors s'aprèn i no sempre amonestant.

6. METODOLOGIA DEL TREBALL EMPÍRIC

6.1 Metodologia escollida

Pel desenvolupament de la meua investigació vers la justícia restaurativa per adults en l'àmbit penal a Catalunya he fet ús d'una metodologia mixta. D'acord amb Fàbregues (2015), la investigació de modalitats mixtes és aquella que combina la recollida, anàlisi i extracció de dades de tipus qualitatiu i quantitatiu en un únic estudi.

D'aquesta manera, es recullen dades que ens ajuden, per una banda, a descriure la realitat de la justícia restaurativa al territori de Catalunya i, per altra banda, aprofundir en el tema a través de la mirada de diversos professionals i de persones que avui dia viuen en aquesta comunitat autònoma.

La combinació d'elements qualitatiu i quantitatiu ens proporcionen dades estadístiques i perspectives diverses i experiències viscudes de les persones involucrades en la investigació. L'objectiu d'aquesta és obtenir una visió més completa i detallada del fenomen a estudiar, en aquest cas, la justícia restaurativa.

6.2 Instruments

En investigació existeixen diferents tècniques que permeten recollir informació, dades, opinions... sobre els conceptes a investigar. Fent referència al mètode qualitatiu, pretenc recol·lectar les diverses opinions i pensaments de diferents agents que actualment

treballen amb l'àmbit penal i inclús amb aquest col·lectiu. A més d'obtenir les diverses perspectives i judicis que té la societat en la qual vivim.

Taylor i Bogdan (1994, citat a Torres, 1998) afirma que una de les eines que s'utilitza en la metodologia qualitativa és l'entrevista qualitativa, la qual ens la defineix de la següent manera:

L'entrevista qualitativa, es refereix a una conversa intencional que permet recollir informació sobre esdeveniments i aspectes subjectius de les persones que, si no fos d'aquesta manera, no estarien al seu abast. Aporta la profunditat, el detall i les perspectives dels entrevistats i permet així interpretar els significats de les accions. Constitueix una font inestimable de significat i complement per al procés d'observació. (p. 318)

Per tal de poder recaptar tota mena d'opinions i punts de vista diferents, he utilitzat l'entrevista qualitativa com a eina de treball. He realitzat tres entrevistes diferents, totes elles estructurades amb preguntes obertes per tal que els implicats poguessin expressar-se de manera lliure, sense intervenir en allò que pensen.

Primerament, he realitzat una entrevista a l'Aida C. Rodríguez, llicenciada en filosofia i actual treballadora del Síndic de Greuges, concretament directora de l'àrea de justícia restaurativa. La seva entrevista consta d'onze preguntes, enfocades des d'un punt de vista filosòfic i ètic, juntament amb preguntes que em pot contestar en base la seva experiència professional i la visió que té sobre aquest paradigma al qual lluita i treballa perquè a poc a poc creixi més. Al ser una persona que està constantment treballant amb la justícia restaurativa i, per tant, té molta informació d'aquesta, algunes de les preguntes a respondre són relacionades amb la teoria exposada anteriorment, com per exemple les limitacions de la justícia restaurativa, la relació amb l'educació social...

Per altra banda, també he realitzat una entrevista qualitativa a tres advocats penalistes diferents, d'aquesta manera obtenir una perspectiva més jurídica. L'entrevista es compon per dotze preguntes en relació a la justícia restaurativa, però també a la tradicional, ja que és amb la que ells treballen. D'aquesta manera s'observa quins avantatges i desavantatges opinen persones relacionades amb el dret i, per tant, amb la justícia, sobre aquests dos aspectes. L'última pregunta és una mica més personal, ja

que com advocats, amb els seus coneixements, han d'opinar sobre com actuarien davant d'un procés de justícia restaurativa, aspecte que potser no s'han plantejat mai.

Altrament, he fet una entrevista a tres educadors socials que actualment treballen dins d'un centre penitenciari a Catalunya, amb aquesta s'avalua si aquest tipus de justícia s'està portant a terme avui dia amb persones privades de llibertat i si és així, com s'està fent. Hi ha dotze preguntes a respondre respecte d'experiències que coneguin o hagin viscut de justícia restaurativa dins del centre penitenciari, l'opinió personal en quant aquest paradigma i la capacitat de reinserció de les presons i la importància de l'educador social.

Per altra part, per tal de poder contrastar i analitzar els diferents vessants sobre la justícia restaurativa, he optat per passar un qüestionari a tota classe de persones que es troben dins la societat, és a dir a persones del carrer, sense tenir en compte l'edat, el sexe, l'ofici... Això em serveix per adonar-me'n si aquest nou paradigma és visible en la societat, si la gent té coneixements sobre aquest i que en pensen sobre aquest tipus de justícia, diferent de la tradicional que tots i totes coneixem.

El qüestionari pel contrari té una perspectiva quantitativa, tal com menciona Taylor i Bogdan (1994, citat a Torres, 1998), "el qüestionari és doncs una tècnica de recollida d'informació que porta implícit l'interrogatori del subjecte a través de preguntes establertes d'antuvi en un formulari estrictament normalitzat." (p. 320) Aquest consta de dotze preguntes tancades, amb respostes seleccionades a escollir, però, tot i això, hi ha set preguntes les quals tens opció d'escriure l'opinió i expressar-te de manera oberta. Així s'aconsegueixen nous aspectes i temes que potser no s'havien mencionat amb les opcions establertes.

Tot i cada eina ser diferent, totes elles tenen punts en comú, ja que hi ha aspectes que m'interessa saber l'opinió de tots, sense la falta de ser especialista en el tema. A continuació s'exposa un quadre resum que relaciona els diversos conceptes amb els ítems que componen les diferents eines.

Conceptes en comú	Ítems
Eficàcia i eficiència de la justícia restaurativa	- Què penses de l'eficàcia de la justícia restaurativa per a reparar el dany? (educadors socials)

	<ul style="list-style-type: none"> - Penses que la justícia restaurativa és una eina efectiva i eficaç per reparar el dany a les persones afectades, és viable? Per què? (Aida) - Penses que la justícia restaurativa és una eina efectiva, eficaç i útil per reparar el dany a les persones afectades? (qüestionari)
Capacitat de reinserció de les presons	<ul style="list-style-type: none"> - Opines que la presó, per tant, el càstig, realment rehabilita i reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella? (Aida) - Què penses de la capacitat de reinserció de les presons? (educadors socials i advocats) - Opines que la presó generalment rehabilita i reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella? (qüestionari)
Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa	<ul style="list-style-type: none"> - Quins beneficis i/o inconvenients penses que té la justícia restaurativa? (educadors socials i Aida) - Quins avantatges i inconvenients trobes a la justícia restaurativa? I a la retributiva? (advocats)
Futur de la justícia restaurativa	<ul style="list-style-type: none"> - Quin futur veus a la justícia restaurativa? (advocats) - Quin creus que és el futur de la justícia restaurativa? (educadors socials) - Creus que és viable que segueixi creixent en un futur i es posi en pràctica cada vegada més? (Aida)

Taula 2: Taula de conceptes i ítems de les entrevistes

Font: Elaboració pròpia

6.3 Organització de la recerca

Per realitzar la recerca, s'ha distribuït la investigació en quatre fases, detallades en el quadre següent i explicades a continuació:

		CRONOGRAMA INVESTIGACIÓ APLICADA																																							
Etapas	Tasques	Octubre				Novembre				Desembre				Gener				Febrer				Març				Abril				Maig				Juny				Juliol			
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Definició del Tema y elaboració del Pla de Treball																																									
Justificació	Recollida d'informació sobre la necessitat d'abordar el tema que vaig escollir																																								
	Recollida de dades sobre la problemàtica (Espanya/Catalunya...)																																								
Marco Teòric	Els conceptes claus que crec que són importants d'adjarar en el meu estudi																																								
	Búsqueda bibliogràfica en bases de dades (min 10 cites)																																								
	Selecció dels conceptes y autors																																								
	Relació d'aquests conceptes amb el meu estudi																																								
	Selecció de categories pel meu estudi metodològic																																								
Hipotesis	Pregunta de partida																																								
Metodologia	Definició de la Metodologia, quali o quanti, las variables d'interés...																																								
	Participants, mostra, diseny del qüestionari, confidencialtat, aplicació...																																								
	Recollida y tractamenr de dades																																								
Resultats	Presentació organitzada de les dades																																								
Anàlisi y Discusió	Redactat de la relació de les meves dades amb el marc teòric																																								
Conclusions																																									
Bibliografia																																									

Imatge 6: Cronograma

Font: Elaboració pròpia

Fase 1: La primera fase es va basar a escollir el tema, començar a buscar informació d'aquest i definir una mica com seria el treball. A més també es va pensar quina volia que fos la hipòtesi pel meu treball per, a partir d'aquí, començar a pensar els objectius d'aquest, la redacció del marc teòric i la metodologia que anava a ser utilitzada.

Fase 2: Aquesta fase es va basar a realitzar tot el marc teòric. Llegint, documentant i contrastant diverses fonts bibliogràfiques per tal que quedés el més elaborat i complet possible. També es va dur a terme la creació de les diferents eines que s'utilitzaran per a la part metodològica.

Fase 3: Durant la segona fase es va aplicar la metodologia decidida i seguidament es van exposar els resultats d'aquesta. A més, es va fer l'anàlisi i discussió de tota la part pràctica.

Fase 4: Per finalitzar el treball, en l'última fase, vaig dur a terme les conclusions finals, juntament amb la redacció de la introducció de la recerca, la bibliografia ben estructurada i revisada i la creació dels annexos.

6.4 Principis ètics

Per a la implementació dels principis ètics de la present recerca, s'ha presentat, en primer lloc, un protocol de declaració de consentiment informat, elaborat seguint els criteris i les pautes del model de consentiment informat creat pel comitè d'ètica de la recerca de la Universitat Ramon Llull. En aquest document s'ha informat per escrit als participants sobre el propòsit de l'estudi i l'anàlisi posterior que es realitzarà amb la recollida de dades. A més s'ha informat de la finalitat exclusiva que té el registre de dades; ser tractades en la present recerca i en cap cas ser difoses sense autorització expressa de la persona participant.

D'acord amb la llei orgànica 3/2018 de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals, s'ha garantit als participants una correcta i responsable gestió de les seves dades de caràcter personal, així com la lliure capacitat d'exercir els drets d'accés, rectificació, oposició, limitació, portabilitat i supressió de la informació facilitada.

6.5 Disseny del treball empíric

6.5.1 Participants

Per tal de poder obtenir una investigació general i global sobre la justícia restaurativa a Catalunya he contactat amb força persones de diferents àmbits i ideals. Els requisits primordials per triar als participants de la mostra, han estat per una banda, que estiguin vinculats de manera directa o indirecta en l'àmbit de la justícia, ja que s'espera d'ells obtenir informació referent a experiències viscudes així com la seva opinió respecte a la

justícia restaurativa. Per altra banda, no he seguit cap criteri quant a al qüestionari, perquè que aquest ha estat passat a diferents persones de tota mena, sense gaire bé cap mena d'exclusió. Així s'aconsegueix un ventall d'opinions molt variades sobre aquest nou paradigma de persones que no tenen cap relació amb la justícia.

Com he mencionat anteriorment, totes les persones implicades en el procés del meu treball de final de grau han signat un acord de consentiment informat per tal de poder participar en la recerca.

A continuació es fa una breu presentació de les persones amb les quals he tingut una entrevista:

Identificador	Inicials	Ocupació	Servei
E1	A.C.R	Directora de l'àrea de justícia restaurativa	Síndic de Greuges
E2	C.P.S	Educadora social	Centre Penitenciari Brians 2
E3	S	Educador social	Centre Penitenciari Brians 2
E4	J.E. LL	Educador social	Centre Penitenciari Lledoners
E5	G.B.B	Advocada penalista	Bufete Altimir Benages Botía
E6	O.S.P	Advocat penalista	Bufete Turiella Serrano
E7	X.P.C	Advocat penalista	Autònom (treballa pel seu compte)

Taula 3: Fitxa tècnica dels entrevistats

Font: Elaboració pròpia

Una de les entrevistes que dona més enriquiment al treball és E1, una dona d'uns quaranta-tres anys que actualment està treballant en la justícia restaurativa, centrant-se sobretot en l'ètica d'aquesta. A més avui dia es troba dins del Síndic de Greuges. L'Aida va ser la meva professora a la universitat i això va permetre que el contacte fos fàcil i directe. A més és una dona molt implicada en la seva feina, li agrada molt el tema amb

el qual treballa i això va afavorir al fet que m'ajudes moltíssim amb la realització del meu treball.

Quant a els tres advocats (E5, E6, E7), són dos homes i una dona, els dos homes amb més de cinquanta anys i la dona just amb quaranta-nou, per tant, són persones que fa temps que treballen en l'àmbit penal com advocats i tenen força experiència. Tots ells es dediquen al mateix àmbit, però a diferents llocs i bufets. L'accés va ser força fàcil també, ja que el meu pare és advocat i, per tant, em va poder passar els contactes de manera ràpida i eficaç. Penso que aportar un punt de vista jurídic podia ser interessant i més concretament, si són persones que treballen en l'àmbit penal, pel fet que jo em centro en la justícia restaurativa per adults dins d'aquest mateix marc.

Per altra banda, he realitzat tres entrevistes més a educadors socials (E2, E3, E4) que actualment estan treballant en un centre penitenciari al territori de Catalunya per comprovar si la justícia restaurativa realment s'està duent a terme en aquest àmbit, si els treballadors tenen coneixements d'aquest tipus de justícia i que pensen de la importància que tenen els educadors socials dins d'aquesta àrea. La mostra de professionals d'educació social és de dos homes i una dona, tots ells ronden entre els quaranta i els cinquanta anys i tenen més de cinc anys d'experiència en l'àmbit penitenciari.

Per acabar de tenir una mirada totalment general i transversal del que pensa la societat sobre la justícia restaurativa s'ha passat un qüestionari d'elaboració pròpia que ha estat construït a partir de fonamentació teòrica. El criteri per l'administració d'aquest, ha estat que fossin persones majors d'edat i que resideixin a Catalunya per un període mínim de tres anys. A més és totalment anònim, donant el seu consentiment al principi per tal que les dades siguin utilitzades per la realització d'aquest treball.

6.5.2 Procediment

El procediment de recollida de dades va fer-se durant el mes de febrer i principis de març. Des del començament tenia bastant clar com anava a ser la part pràctica del meu treball, ja que per sort compto amb bastants contactes als quals puc accedir. Vaig pensar a fer el qüestionari, ja que m'interessava molt saber l'opinió de la societat, m'intuïa que la justícia restaurativa és un tema tabú la qual molta gent no entén o coneix. Per un altre cantó, l'accés a entrevistar a educadors socials també el tenia força a vast gràcies a la meva tutora de pràctiques de tercer del centre penitenciari Brians 2. En quant l'entrevista

als advocats, va ser una idea que va sorgir un pèl més tard, pensant que seria interessant i curiós saber que opinaven persones que estan treballant amb la llei dia si i dia també. Altrament, l'entrevista amb l'Aida va ocórrer amb una conversa que vaig tenir amb la meva tutora, la Cristina, ja que es coneixen i vam pensar que seria molt enriquidor pel meu treball.

Un cop seleccionats els diferents àmbits els quals entrevistaria, vaig posar-me en contacte amb totes les persones implicades per veure si estarien disposades a participar. El primer contacte que es va dur a terme va estar amb l'Aida, el motiu pel qual es va iniciar l'entrevista amb l'experta, va ser poder contextualitzar millor la fonamentació teòrica amb la pràctica.

Seguidament, el qüestionari va ser passat a molts contactes meus directes o indirectes, amb la finalitat d'aconseguir una diversitat de respostes totalment diferents entre elles i diversos punts de vista existents sobre aquesta temàtica. Finalment, he obtingut 100 respostes, número bastant significatiu per valorar les diferents opinions exposades.

Respecte a les entrevistes a educadors, estan fetes per poder contrastar les diferents opinions de persones que treballen en el mateix sector, així com per valorar la relació de l'Educació Social amb la justícia restaurativa.

Les entrevistes amb els advocats aporten una visió jurídica, des d'un punt de vista legal. Amb les seves respostes es poden analitzar els pensaments de persones que estan amb contacte actualment amb el dret penal tradicional.

Per tant, el procés de realització i la implantació de la part pràctica va durar des de febrer fins a principis d'abril. Les primeres setmanes vaig redactar les preguntes que volia que formessin part de les entrevistes i del qüestionari, vessant-me en els objectius a aconseguir i el marc teòric elaborat anteriorment. Un cop enllestides, van passar per correu electrònic i algunes es van dur a terme en primera persona. Un cop contestades i transcrites, els mesos d'abril i maig vaig poder fer l'anàlisi i la discussió dels resultats obtinguts.

6.5.3 Tractament de les dades

Com he mencionat anteriorment hi ha una sèrie d'aspectes els quals coincideixen en totes les eines aplicades. Això és degut al fet que són temes transversals que totes les

persones implicades poden respondre. A més es basen en la hipòtesi del meu treball, d'aquesta manera podré respondre la pregunta vessant-me en moltes opinions diferents, de persones molt diverses.

D'altra banda, cada entrevista té preguntes concretes depenent de l'àmbit el qual treballi aquella persona, ja que estan especialitzats en diverses matèries i, per tant, em poden oferir diferents aportacions.

Per tal d'analitzar les dades obtingudes he fet una divisió per blocs temàtics, exposant els resultats de cada eina. Pel que fa al qüestionari, s'ha fet un buidatge de l'última pregunta, ja que consistia en respostes obertes. He mencionat les respostes més representatives i significatives. Seguidament, el contrast i la discussió l'he fet de manera conjunta, així puc extreure conclusions sobre en què estan d'acord i en què no, comparant el que pensa cada persona juntament amb la teoria treballada anteriorment.

7. RESULTATS

7.1 Entrevista experta en justícia restaurativa (E1)

- **Eficàcia i eficiència de la justícia restaurativa:**

En aquest apartat s'analitza i s'estudia l'eficàcia i l'eficiència de la justícia restaurativa a Catalunya, és a dir la capacitat que té aquesta d'arribar a aconseguir els objectius proposats, de manera que s'obtinguin resultats positius, amb èxit.

L'experta en justícia restaurativa, opina que la justícia restaurativa és millor respecte la tradicional, ja aquesta atén a les necessitats de les persones afectades (víctima, opressor, comunitat), i és una justícia més ètica. Anomena que les persones víctimes en aquests processos se senten escoltades i poden expressar-se de manera lliure, fent referència a les seves pors i angoixes. La justícia restaurativa aporta un benestar personal a aquestes persones i a més les fa protagonistes del procés.

Quan li pregunto per algun cas en concret que ella coneix i la seva opinió respecte a aquest, m'explica el cas d'una agressió racista. Narra que l'ofensor no era conscient del mal que havia fet i de la sorpresa que es va emportar quan es va adonar. L'Aida (2023), explica el següent:

Ell interpretava els fets com un conflicte que finalment havia acabat en agressió, al llarg del procés es va adonar de com s'havia sentit la víctima durant l'agressió

i posteriorment aquesta. Quan va passar això, aquella persona es va enfonsar emocionalment, tenia necessitat de localitzar a la víctima, va plorar molt, volia fer-li saber que sentia tot el que havia passat.

Evidentment, ella no sap el que passarà en un futur amb aquesta persona, però està segura que va ser un procés transformador, responsabilitzant-se dels fets que havia comès.

- **Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa:**

A continuació s'exposen els beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa a Catalunya, és a dir els punts forts i els punts febles d'aquesta.

Quant a beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa, l'Aida em sap anomenar molts més beneficis. Diu que és un paradigma que dona lloc i veu a la víctima, generant-li un espai segur, íntim i acompanyat. Són processos únics on les persones implicades decideixen com volen acabar. Anomena que és una justícia més ètica i autèntica, prenent anar més enllà. D'inconvenients pensa que el principal és que avui dia no existeix una llei, ja que els operadors jurídics no estan en aquesta línia. Nomena que no és una justícia per tothom, no és universal, ja que no tothom està disposat a fer-ho. També anomena el complicat que és realitzar un procés amb persones que tenen problemes de salut mental o alguna discapacitat.

- **Reptes de futur de la justícia restaurativa:**

Seguidament, s'exposen els diversos reptes que es planteja la justícia restaurativa a Catalunya per un futur, aquells objectius que tenen a llarga durada per aconseguir, aquells reptes que s'han proposat i als quals volen arribar.

Si parlem de reptes de futur, té claríssim que a poc a poc la justícia restaurativa evolucionarà, de fet cita que ja està passant, que el sistema penal fa dos segles que està en crisi. Fent una reflexió realista, arriba a la conclusió que són dos sistemes que en un futur hauran de conviure, ja que el sistema retributiu mai desapareixerà. Per aconseguir que la justícia restaurativa evolucioni diu que és necessari mantenir el rigor en la pràctica, no frivoltzar-la i continuar treballant en la formació d'aquesta. A més d'obtenir una llei que entri amb un pressupost assignat.

- **Èxit justícia restaurativa:**

En aquest apartat s'avalua l'èxit que està tenint la justícia restaurativa a Catalunya actualment i en aquests darrers anys. S'analitza si s'han aconseguit els objectius proposats i si les persones afectades surten contentes i satisfetes amb els processos. També si les experiències estan tenint èxit i, per tant, és una justícia que anirà creixent.

Altrament, respon que “malgrat els esforços, la presó no és un espai de reinserció”. Fent èmfasi que al contrari que la justícia tradicional, la justícia restaurativa aconsegueix d'una manera total el seu principal objectiu. Anomena que els resultats d'aquests processos són elevats, amb èxit. És un espai on realment s'obtenen vincles entre les dues parts implicades, sent capaces de comunicar-se i entendre's.

L'Aida explica que la majoria dels delictes on se solen aplicar processos de justícia restaurativa són en robatoris, furs i agressions. Per aquest motiu, moltes víctimes l'únic que busquen és trobar respostes a les seves preguntes, quedant-se més tranquil·les quan ho aconsegueixen. Destaca que un 90% de les víctimes es queden satisfetes amb els seus processos restauratius. En canvi, el resultat per l'agressor és xocant, ja que s'adonen del mal ocasionat.

- **Justícia restaurativa i Educació Social:**

Seguidament, s'exposa la relació existent entre la justícia restaurativa i l'Educació Social.

Finalment, en la pregunta de la relació entre la justícia restaurativa i l'educació social destaca la importància d'aquests dos factors. Anomena que les competències professionals dels educadors socials són les mateixes que les de les persones facilitadores al llarg dels processos. Segons ella: “Són els que millors predisposats estan per fer la tasca de facilitació en processos restauratius.”

7.2 Entrevista advocats penalistes (E5, E6, E7)

- Coneixements i opinió sobre la justícia restaurativa:

A continuació obtindrem tres opinions de diferents advocats penalistes sobre la justícia restaurativa, valorant els coneixements que tenen i els pensaments respecte a aquesta.

Després de preguntar el sexe i edats, em qüestiono si sent advocats tenen coneixements del que és la justícia restaurativa. Tots tres anomenen que sí, però l'E5, aclareix que sap el que és, sense tenir gaires coneixements sobre el tema. Quan els hi pregunto que en penses d'aquestes les respostes són les següents:

E5: "Que s'hauria de desenvolupar més, atès que és una bona eina. És diferent de la justícia tradicional, però penso que si s'apliquen recursos suficients és una eina molt autèntica." Per tant, observem que té una visió positiva en vers la justícia restaurativa.

E6: "Penso que és un concepte innovador, en principi, però que ja estava d'alguna forma present als principis del dret penal i, en tot cas, de difícil implantació. No crec que sigui una solució per substituir a la justícia retributiva." Veiem que aquesta persona no està gaire a favor de la justícia restaurativa, fent referència també en tot moment a la importància del model tradicional.

E7: "Entenc que és l'atenuació dels efectes penals del delictes mitjançant la reparació. En justícia de menors es contempla com quelcom primordial. En canvi, en la justícia per adults no ho acabo de veure clar." Aquest entrevistat està d'acord amb la justícia restaurativa en l'àmbit de menors, en canvi, per adults no veu gaire clar aquest nou paradigma.

- Capacitat de reinserció de les presons:

En aquesta pregunta s'exposen tres opinions diferents sobre la capacitat de reinserció de les presons, és a dir si aquesta, en termes generals, realment rehabilita i reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella.

Respecte a la capacitat de reinserció de les presons tots tres coincideixen en el fet que no és bona. L'E7 menciona que, al cap i a la fi, la presó sempre serà un càstig, per tant, el fi restauratiu poques vegades triomfa. L'E6 també anomena que és molt escassa, repetint que és un lloc de càstig i, per tant, no és un lloc adient per rehabilitar a les

persones. L'E5 cita que li falta efectivitat. Menciona que la teoria és diferent de la pràctica.

- **Reptes de futur de la justícia restaurativa:**

A continuació s'exposen els diferents reptes de futur sobre la justícia restaurativa a Catalunya que els advocats pensen que hi ha.

El següent tema a tractar és el futur que veuen a la justícia restaurativa. L'E5 diu que ho veu viable si s'apliquen recursos, al contrari l'E6 no ho acaba de veure clar. Opina que tant els delinqüents com la població no estem preparats per involucrar-nos en una tasca com aquesta. L'E7 destaca que aquests processos depenen molt de la personalitat de l'agressor i el cas concret, però, tot i això, generalment no li veu cap mena de futur.

- **Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa:**

En aquesta pregunta també s'exposen els diferents beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa que tres advocats penalistes consideren.

Quant a avantatges i inconvenients tant de la justícia restaurativa com de la retributiva, cadascú diu uns diferents:

E5: "Penso que ambdues són importants i complementàries. Totes dues són més completes des d'un punt de vista ètic i humà. Com a inconvenients penso que totes dues poden endarrerir encara més, la finalització de tots els afers, ja que els processos relacionats amb la justícia solen ser molt lents."

56: "Respecte a la justícia restaurativa, posa el focus a la víctima, i l'hi dona pot ser més sensació de reparació, aspecte que ajuda a assumir el dol o dany causat. Per altra banda, el condemnat rep una sensació de restablir l'ordre en aquest mal ocasionat. Com a inconvenient, penso que prolonga una mica més el procés sancionador. A més la justícia restaurativa evita els inconvenients de la privació de llibertat per a tothom, pels interns i pels centres. De la justícia tradicional penso que busca una resposta directa i clara a la conducta criminal, castigant-lo. Aquest últim aspecte trenca vides i moltes vegades no serveix de res."

57: "La justícia restaurativa té un resultat -minso que sigui-, és a dir per molt petit que sigui, de cara a la víctima i al delinqüent. La retributiva escarmenta al condemnat, però

no garanteix socialment la reinserció, per tant, de vegades per l'agressor no li serveix absolutament res.”

- **Comparació justícia restaurativa i retributiva:**

Per altra banda, en aquesta pregunta, els advocats aporten el seu punt de vista respecte a la justícia restaurativa i la justícia retributiva. Parlen del càstig, de la importància que se li dona a la víctima en el model retributiu i dels canvis que farien a una justícia i a l'altre.

A la pregunta de si canviarien algun canvi en el model retributiu actual, l'E7 i l'E5 responen que sí, en canvi, l'E6 verbalitza un no rotund. L'E7 anomena que tornaria a la retenció de penes per treball, incloent-hi l'educació i la formació. També diu que escorçaria els límits d'acompliment perquè les persones agressores gaudeixin de la semilibertat, sempre que sigui regulant els requisits per accedir-ne aquesta. L'E5 afirma la pregunta, però no sap suggerir cap canvi.

Tots tres coincideixen en el fet que el model retributiu dona importància a la víctima, tot i no ser suficient o donant més importància a altres assumptes. L'E6 i l'E7 també coincideixen que no ha de per què existir una llei per la justícia restaurativa, al contrari l'E5 diu que sí, sempre hi quan sigui acompanyada de recursos econòmics.

Al voltant del càstig com a solució hi ha opinions múltiples. L'E5 diu que és una solució transversal que no dona solució a determinats casos, ja que molts d'ells es repeteixen. L'E6 anomena que el càstig moltes vegades és la solució, però no sempre. I l'E7 està en contra del càstig, mencionant que cal corregir i no castigar.

- **Cas pràctic:**

Finalment, en aquesta pregunta exposen el seu punt de vista com a professionals, fent reflexió a un hipotètic cas que els hi pogués passar, sent ells advocats, tenint un client que els proposés fer un procés de justícia restaurativa.

Per concloure, les respostes a aquesta pregunta; “Com advocat, en cas que la víctima volgués, aconsellaries al teu client, en cas que sigui l'agressor, a participar en un procés de justícia restaurativa? Per què?” Són:

E5: Sí que l'aconsellaria.

E6: No, ja que diu que “la majoria d’agressors no es mostren col·laboratius si no tenen alguna cosa a canvi.”

E7: Ell li aconsellaria només si el seu client obtingués una conseqüència beneficiosa.

7.3 Entrevista educadors socials (E2, E3, E4)

- Justícia restaurativa en els centres penitenciaris:

En aquesta pregunta, tres educadors socials, responen si al centre penitenciari en el qual actualment treballen s’està aplicant la justícia restaurativa, i en cas de ser positiu, en quins casos es duu a terme.

Les dues primeres preguntes d’aquesta entrevista també han estat l’edat i el sexe, seguidament, el centre penitenciari en el qual ara treballen. Després se’ls pregunta si al centre en el qual estan es posa en pràctica el programa de justícia restaurativa. Les dues persones que treballen a Brians 2 expliquen que normalment no es posa en pràctica, el que sí que s’utilitza és la mediació entre interns en situacions de conflicte. Puntualitzen que si en algun cas es posa en pràctica, és un procés lent. Per altra banda, l’E4, educador social a Lledoners anomena que allà es potencia també la mediació entre interns. A més la mediació penal amb la víctima es fa en casos puntuals i és una mesura extra penitenciària.

Altrament, tots tres coincideixen en el fet que els delictes els quals més s’utilitza són en delictes de violència, actuacions que es viuen en la vida quotidiana dins del centre. Pel que fa al temps d’aplicació d’aquest paradigma al centre, l’E2 i l’E3 no tenen una resposta concreta, ja que no se sol aplicar. L’E4 respon que des de 2020 aproximadament es duu a terme la mediació i les respostes més restauratives des de fa un any.

- Eficàcia i eficiència de la justícia restaurativa:

A continuació s’exposen diferents punts de vista respecte a l’eficàcia i l’eficiència de la justícia restaurativa a Catalunya.

A la pregunta respecte a l’eficàcia de la justícia restaurativa, tots tres estan d’acord que és una resposta molt eficaç i positiva per l’agressor i per la víctima. Endemés, cap d’ells coneix un cas directe el qual s’hagi dut a terme el programa de justícia restaurativa.

- **Capacitat de reinserció de les presons:**

Seguidament, els tres educadors socials mencionen la seva opinió respecte a la capacitat de reinserció de les presons, sent ells professionals que actualment treballen en una d'elles.

Parlant de la capacitat de reinserció de les presons, les respostes han estat les següents:

E2: "Crec que el tema no és les presons, sinó la falta d'oportunitats de certs col·lectius un cop surten en llibertat."

E3: "La reinserció va molt lligada amb la voluntat, però tot i això també és una mica dependent de les circumstàncies, el suport que tinguin a l'exterior, la consciència real que tinguin del delicte que han comès. La presó rehabilita fins a cert punt."

E4: "És alta si el plantejament està enfocat al desistiment i la reducció dels factors de risc. Una presó centrada a castigar és altament infectiva, però una que usi models i metodologies educatives i restauradores té un alt impacte. Actualment, la reincidència a Catalunya (que aposta pel segon model) és del 30%."

- **Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa**

Com en les entrevistes anteriors, aquesta pregunta tracta sobre els beneficis i inconvenients que educadors socials que treballen en un centre penitenciari, troben a la justícia restaurativa.

Al voltant dels beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa, L'E2 diu que evita que entrin a la presó i evita trencar vides, per altra banda, anomena que depèn de la gravetat del delicte no es pot aplicar. L'E3 ens menciona que la JR té molts punts positius, però calen els recursos necessaris. Afegeix que en alguns àmbits no hi ha suficient consciència sobre la justícia restaurativa. L'E4 pensa que els professionals s'han de creure els impactes positius que té aquest paradigma. També pensa que aporta reducció de reincidència en els agressors i empatia d'aquests cap a la víctima.

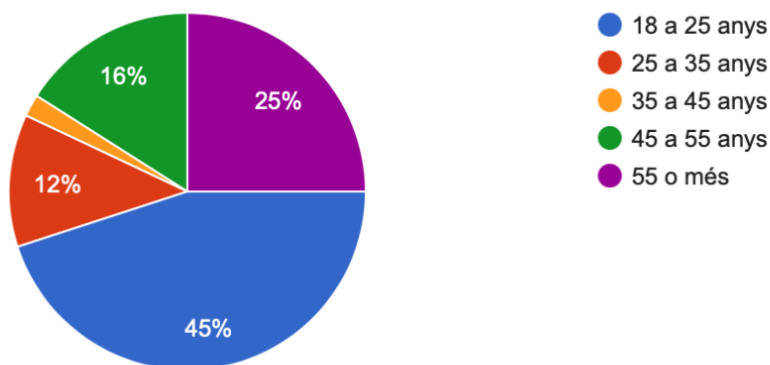
Si parlem del futur d'aquest tipus de justícia tots tres, aposten en què és una bona opció pel futur. Finalment, opinen que la figura de l'educador social és primordial, essencial i important en processos com aquests.

7.4 Qüestionari societat sobre la justícia restaurativa

En la primera pregunta s'exposa el grau de participació segons l'edat, aquesta dividida en cinc franges.

Edat

100 respuestas

Imatge 7: Percentatge qüestionari segons l'edat

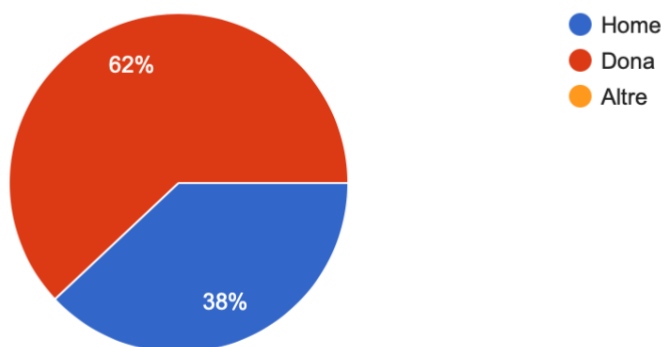
Font: Elaboració pròpia

Podem observar que quasi la meitat de les persones que han respost aquest qüestionari tenen d'entre 18 i 25 anys, per tant, són persones que pertanyen a l'etapa jove. Seguidament, un 25% correspon a la franja de 55 anys o més. Un 16% de la mostra fa referència a persones d'entre 45 i 55 anys. Per acabar, un 12% equival a persones d'entre 25 i 35 anys i tan sols un 2% a les que tenen de 35 a 45 anys.

També podem veure que els resultats expressats gràficament mostren que un 62% de les respostes han sigut dones, mentre que un 38% han estat homes.

Sexe

100 respuestas

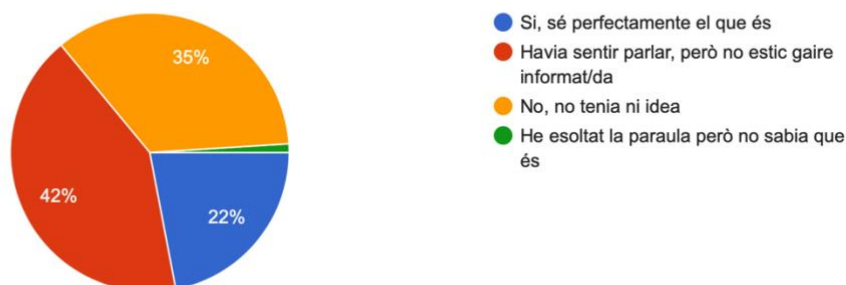

Imatge 8: Percentatge qüestionari segons el sexe
Font: Elaboració pròpia

Els resultats obtinguts en vers el coneixement de la justícia restaurativa són els següents:

Coneixies el que és la justícia restaurativa?

100 respuestas

Imatge 9: Percentatge qüestionari coneixement JR
Font: Elaboració pròpia

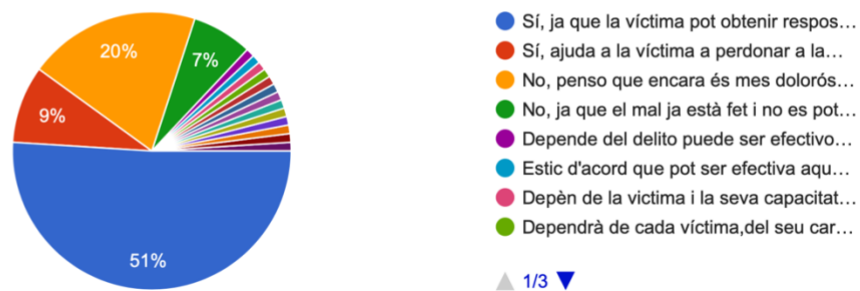
Un 42% de les persones implicades han sentit parlar de la justícia restaurativa sense saber ben bé en què consisteix, sense estar informats del tema. Un 35% directament no saben el que és, ni tenien coneixements de la seva existència. Per altra banda, un 22% de la mostra saben el que és la justícia restaurativa i el funcionament d'aquesta. Tan sols un 1% han sentit la paraula alguna vegada sense saber el significat.

En la següent imatge es mostra que pensa la societat sobre l'eficàcia, l'eficiència i la utilitat d'aquest nou paradigma. La meitat de la mostra, un 51%, opina que és un fenomen eficaç, ja que la víctima pot obtenir respostes que es fa, com per exemple: per què jo?, per què ho has fet?, que volies aconseguir?... Al contrari, un 20%, pensa que no ho és, ja que trobar-se cara a cara amb una persona que t'ha fet mal, pot ser un procés molt dolorós per la víctima. Un 9% opina que aquest tipus de justícia ajuda a la víctima a perdonar i que part tant sí que és eficaç. En canvi, un 7% pensa que el mal ja està fet i mai es podrà solucionar.

Aquesta pregunta a part de tenir opcions tancades hi havia la possibilitat d'escriure de manera lliure el que pensaves, aspecte que varies persones han fet. Concretament, 13 persones han deixat per escrit la seva opinió personal.

Penses que la justícia restaurativa és una eina efectiva, eficaç i útil per reparar el dany a les persones afectades?

100 respuestas

Imatge 10: Percentatge qüestionari eficàcia JR
Font: Elaboració pròpia

En la pregunta sobre el resultat que obté la víctima en aquests processos, és a dir el que li aporta aquesta justícia a la víctima hi ha una varietat de respostes:

Què creus que aporta a la víctima el fet d'haver passat per un procés de Justícia Restaurativa?

100 respuestas

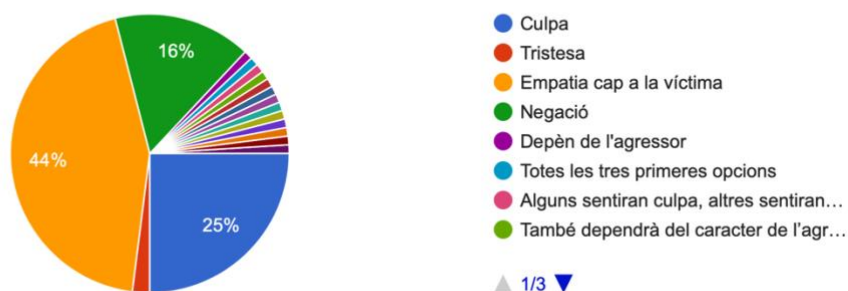

Imatge 11: Percentatge qüestionari resultat a la víctima
Font: Elaboració pròpia

Un 33% anomena que li aporta tranquil·litat, ja que ha pogut resoldre els dubtes que tenia. Un 29%, però, opina que la víctima pot sentir ràbia i impotència, quedant-se estancada en el passat. Un 18% pensa que això fa que la víctima s'apodori, faci més forta aquella persona. I un 7% nomena que pot ser un trauma per ella viure una situació d'aquestes. Com la pregunta anterior, 13 persones han aportat el seu punt de vista anotant una resposta pròpia.

I a l'agressor?

100 respuestas

Imatge 12: Percentatge qüestionari resultat agressor
Font: Elaboració pròpia

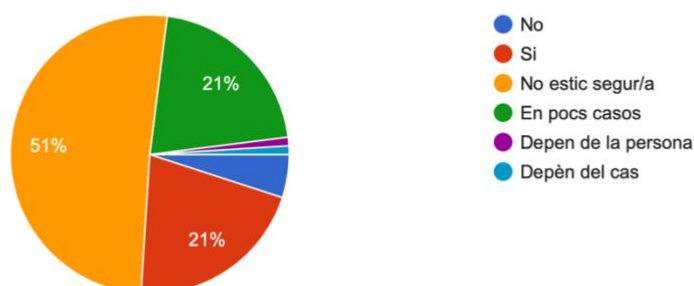
Si preguntem pel resultat de l'altra part implicada, l'agressor, observem que un 44% està d'acord en el fet que aquesta persona sent empatia cap a la víctima. Un 25% creu que sent culpa i un 16% diu que sent negació respecte al mal causat. Tan sols un 2% pensa

que aquesta persona sentirà tristesa. Novament en aquesta pregunta 13 persones han contestat amb una resposta alternativa.

Un altra qüestió a tenir en compte són els resultats d'èxit d'aquesta metodologia. En la següent taula observem que un 51% de la mostra no està gaire segur de què aquest nou paradigma obtingui resultats exitosos. Per contra, un 21% pensa que en pocs casos es pot arribar a assolir, i un altre 21% pensa que sí. Un 5% diu un no rotund. Una persona aporta que depèn de la persona i un altre aporta que depèn del cas.

Opines que aquesta metodologia obté resultats d'èxit?

100 respuestas

Imatge 13: Percentatge qüestionari èxit JR
Font: Elaboració pròpia

La justícia restaurativa posa el focus en la víctima, per tant, la reincidència de l'agressor queda en segon lloc. Tot i això, és un factor important per avaluar si aquests processos ajuden que els agressors no tornin a cometre els mateixos errors. Seguidament, ens adonem que un 46% de les persones participants pensen que tot depèn del delictes. Un 26% no ho té del tot clar. Un 15% diu que sí que afecta i ajuda, en quasi un 11% diu que no. Dues persones diferents aporten el següent; depèn de l'agressor, en aquests processos es beneficia més l'agressor que la víctima.

Penses que aquests processos ajuden a que l'agressor no sigui reincident?

100 respuestas

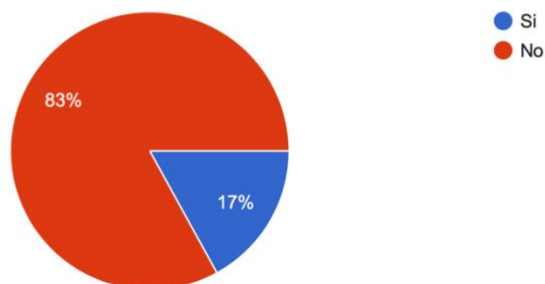

Imatge 14: Percentatge qüestionari reincidència agressor
Font: Elaboració pròpia

Un tema que crea molt debat i controvèrsia és si la presó realment rehabilita i reintegra a les persones, ja que majoritàriament s'utilitza com a càstig. Un 85% de la mostra anomena que no, al contrari del 17% que opina que sí. Per tant, ens adonem que la majoria de les persones opinen que la presó no té un caràcter de reinserció.

Opines que la presó generalment reinserta i reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella?

100 respuestas

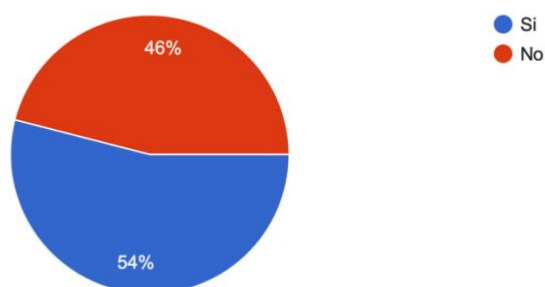

Imatge 15: Percentatge qüestionari reinserció presons
Font: Elaboració pròpia

En canvi, quan preguntem si el càstig és una eina més útil i justa pels opressors ens adonem que un 54% està d'acord i un 46% no.

Penses que el càstig és una eina més útil i justa per l'opressor?

100 respuestas

Imatge 16: Percentatge qüestionari càstig
Font: Elaboració pròpia

L'última pregunta és totalment oberta, ja que és pregunta el perquè pensen que el càstig és o no és una eina millor pels agressors. Tots els participants han escrit la seva opinió, per tant, podem analitzar una gran varietat de pensaments. Seguidament, s'exposa una taula resum de les respostes més representatives:

NO ÉS UNA EINA MÉS JUSTA	SI ÉS UNA EINA MÉS JUSTA	DUBTES
<ul style="list-style-type: none"> - "Castigar a una persona només fa sentir millor a qui posa el càstig, crec que aquí el més necessari és el suport psicològic per arribar al fons del problema del delinqüent." - "Perquè l'arrel del problema continua sent la mateixa, el càstig només culpabilitza i no 	<ul style="list-style-type: none"> - "Hay situaciones y situaciones, pero algunas miserias como violadores no deberían ni salir de la cárcel, ni una sola oportunidad, no son personas. No sirve de nada reintegrar a quien no quiere reintegrarse bien." - "Al final si no hi ha càstig hi ha molt més risc de reincidència. Si saps que els teus actes no tindran efectes negatius per a tu, 	<ul style="list-style-type: none"> - "Depèn de la situació, depèn del delicte. No sé si hagués patit una violació m'agradaria veure al violador." - "Depèn del delicte, però crec que tothom té dret a la reinserció." - "Depèn de la classe de persona que sigui." - "No n'estic segura, depenent del tipus de delicte." - "Depèn de la situació personal de la persona." - "Jo crec que depèn de molts factors, s'ha d'analitzar el

<p>proposa eines per sortir de la situació en la qual la persona es troba.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - “La finalitat punitiva de la pena, és a dir, el càstig, no és l'eina més útil pel que fa a la prevenció general, ni tan sols específica. Tampoc ho és a efectes de reinserció. De fet, els sistemes penitenciaris més actualitzats estan basats en models de rehabilitació fonamentats sobre el tractament individualitzat de l'intern.” - “Perquè amb el càstig només s'aconsegueix un dany físic o mental, si volem rehabilitar a una persona a la societat aquesta, no hauria de ser una opció.” 	<p>continuaràs actuant de la mateixa manera.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - “Tota acció violenta ha de tenir un càstig.” - “En la convivència hay unas normas a respetar, si no eres capaz de aceptarlas no puedes vivir en comunidad. La prisión hace que se vuelvan peores y es mejor que no salgan por bien de la víctima.” - “Per ser justos” - “Causa-conseqüència” - “Perquè s'adoni del mal que ha provocat i les seves conseqüències.” 	<p>delicte i a la persona que ho ha fet. Trobo que hi ha casos que són impossibles de recuperar (per exemple un assassí en sèrie), però sí que és veritat que en molts casos, la justícia restaurativa, és una eina útil que ajuda a l'opressor a rehabilitar-se en la societat.”</p>
--	--	---

Taula 4: Buidatge respostes última pregunta qüestionari
Font: Elaboració pròpia

8. ANÀLISI I DISCUSSIÓ

Com he mencionat anteriorment hi ha diversos conceptes en comú en totes les eines de recollida de dades, a continuació s'exposa una taula resum de totes les respostes recollides per tal de poder comparar-les, analitzar-les i crear una discussió d'aquestes.

Conceptes en comú:	ADVOCATS			EDUCADORS SOCIALS			EXPERTA EN J.R	QÜESTIONARI
	G.B.B	O.S.P	X.P.C	S	C.P.S	J.E.LL		
Eficàcia i eficiència de la justícia restaurativa	Si	No	No	Si	Si	Si	Si 100%	-60% si -27% no -13 respostes variades.
Capacitat de reinserció de les presons	Falta d'efectivitat	Molt escassa	Poques vegades triomfa	La presó rehabilita fins a cert punt. També depèn de molts factors.	El tema no és la presó, si no la falta d'oportunitats un cop surten en llibertat.	És alta si el plantejament està enfocat al desistiment i la reducció dels factors de risc	La presó no és un espai de reinserció.	-83% no -17% si
Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa	Dues justícies complementàries. Poden retardar la finalització dels afers.	Posa el focus a la víctima i l'hi dona pot ser més sensació de reparació i això ajuda a assumir el dol, el condemnat rep una sensació de restablir l'ordre en el mal causat. Com a inconvenient, perllonga una mica el procés sancionador.	La justícia restaurativa dona resultat a la víctima i a l'agressor.	Molts punts positius, però calen els recursos necessaris. En alguns àmbits no hi ha suficient consciència sobre la justícia restaurativa.	Evita que entrin a la presó i evita trencar vides. Depèn de la gravetat del delictes no es pot aplicar.	Els professionals s'han de creure els impactes positius que té aquest paradigma. Aporta reducció de reincidència i empatia cap a la víctima.	Espai segur, íntim i acompanyat. Dona veu a la víctima. Poder per decidir sobre una situació que només ells han viscut. Per altra banda, no és una justícia per tothom.	X

Futur de la justícia restaurativa	Veig futur si s'apliquen recursos.	No ho acabo de veure clar.	Genèricament no crec que tingui cap futur.	Bon futur, però falta consciència.	Créixer, les presons són insostenibles.	Ha de ser part del mateix tractament.	Ja està passant. A poc a poc va creixent i evolucionant.	-51% no estic segur -21% en pocs casos s'obté l'èxit -21% si s'aconsegueix l'èxit -5% no -2 respostes variades
--	------------------------------------	----------------------------	--	------------------------------------	---	---------------------------------------	--	--

Taula 5: Taula discussió de dades
Font: Elaboració pròpia

- Eficàcia i eficiència de la justícia restaurativa

Respecte a l'eficàcia i l'eficiència de la justícia restaurativa, principal hipòtesi d'aquest treball de recerca, tant la teoria com els professionals entrevistats opinen que és un paradigma molt satisfactori per les víctimes, aconseguint el seu principal objectiu. Com hem pogut analitzar anteriorment, les dades indiquen que la justícia restaurativa a Catalunya amb el pas dels anys ha anat augmentant, indicador que mostra que els processos són gratificants i que és una eina que cada vegada s'utilitza més. A més cada any els processos de justícia restaurativa finalitzats són més, els números van creixent.

Els tres educadors socials entrevistats opinen que la justícia restaurativa és una eina molt eficaç, ja que treballa a través de l'empatia i el reconeixement del mal causat per part de l'agressor. E2 anomena que a més, és una opció molt bona en l'àmbit rehabilitador i educador. Per altra banda, l'E1 està d'acord, menciona que és un tipus de justícia que atén les necessitats de les persones afectades des d'una dimensió ètica. Destaca la importància de què les persones implicades són les protagonistes del procés. Al contrari, E6 pensa que la justícia restaurativa té una difícil implementació i E7 opina que poques vegades triomfa. Podem observar, per tant, que la mirada dels professionals de l'àmbit social és més positiva que la dels advocats, persones que estan molt capficades amb el sistema penal tradicional.

Si analitzem les dades exposades en el qüestionari, observem que la meitat de respostes són positives, opinant que és una eina eficaç perquè les víctimes poden obtenir totes les respostes que es facin. D'altra banda, un 20% menciona que no, ja que

trobar-se cara a cara amb una persona que t'ha fet mal, ho troben massa dolorós. Tan sols un 7% opina que el mal ja està fet i que no es pot solucionar, aspecte que demostra que moltes vegades no es creu ni es confia en les segones oportunitats. Un 9% pensa que aquest paradigma ajuda a la víctima a perdonar, però com hem mencionat amb anterioritat, Zehr (2010), assegura que la justícia restaurativa no és un programa principalment enfocat al perdó i a la reconciliació. Altrament, hi ha persones que opinen que tot depèn de la persona i del delictes comès, diferenciant si el delictes és greu o lleu.

- **Capacitat de reinserció de les presons**

La capacitat de reinserció de les presons a Catalunya és un tema que crea molt debat; la presó realment serveix per reintegrar i rehabilitar o únicament té una funció de càstig? E1 pensa que tot i els esforços que fan les persones professionals dins la presó, aquest no és un espai de reinserció. E6, està d'acord amb ella, mencionant que la capacitat és molt escassa, afirmant que la presó no és el lloc més adient per rehabilitar a ningú. Altrament, anomena que els mateixos interns identifiquen la presó com a càstig.

D'altra banda, E4, actual treballador a CP Lledoners, pensa que si el plantejament s'enfoca a la reducció de factors de risc i al desistiment, la capacitat de reinserció és alta. En canvi, si observem la presó com a càstig, es converteix en un espai altament inefectiu. Per això anomena la importància d'utilitzar models i metodologies educatives i restauradores. E3, en canvi, menciona la veritable voluntat de reinserció de les presons, però, tot i això, pensa que la persona va independent a aquesta. Anomena que les circumstàncies de cada persona afecta, així com el suport que tingui a l'exterior i la consciència pròpia real del delictes comès.

E2 pensa que no és una qüestió de la presó, sinó de la falta d'oportunitats en certs col·lectius un cop surten en llibertat, és a dir l'etiquetatge i la desigualtat en el qual es troben aquestes persones un cop surten de la presó. Com hem analitzat amb anterioritat, Ruiz (2022), menciona que el control punitiu provoca un comportament diferencial i discriminatori, un efecte d'etiquetatge i/o estigmatitzador. La finalitat de presó com a càstig, crea una distinció i separació entre les persones, entre la societat, separant els uns als altres, pels fets comesos.

Tanmateix, E5 opina que la teoria està molt bé, però que a l'hora de la realitat falten recursos perquè aquesta sigui efectiva. E7 està d'acord, pensa que molt poques vegades triomfa, que, al cap i a la fi, la privació de llibertat és un càstig per la persona.

Per altre cantó, les respostes sorgides del qüestionari són ben clares, un 83% opina que la presó generalment no rehabilita ni reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella, tan sols un 17% opina que sí.

- **Beneficis i inconvenients de la justícia restaurativa:**

Centrant-nos en els beneficis i inconvenients que té la justícia restaurativa, obtenim un ventall molt gran d'opinions. Respecte a beneficis, Perandones (2021), opina que aquest tipus de justícia emfatitza la importància d'incrementar el rol de les víctimes i de les comunitats en el procés de recreació del sistema. A més anomena que dona oportunitat als agressors a què assumeixin la responsabilitat que els hi pertoca, oferint-los al mateix temps l'oportunitat d'intentar reparar el mal causat a les persones que van violentar. E1 destaca que la justícia restaurativa dona veu i lloc a la víctima, generant un espai segur, íntim i acompanyat. Com Parandones, menciona que dona l'opció a què la comunitat participi en els processos.

E5 destaca que són dues justícies complementàries, en canvi, l'E1 pensa que són dos sistemes totalment diferents i que, per tant, no poden conviure, tot i que és realista i anomena que en un futur segur que continuen existint totes dues. E6 i E7 anomenen altra vegada com a punt positiu, la sensació de reparació que s'endú la víctima i l'oportunitat de ser la protagonista del procés. E3, en canvi, dona importància a la reincidència, afirmant que la justícia restaurativa pot ser una eina per tal d'evitar o disminuir la reincidència dels agressors. Respecte a la reincidència, E1 explica que no és l'objectiu d'aquest paradigma, ja que el focus està posat en la víctima. Finalment, E2, anomena que la justícia restaurativa evita trencar vides i evita que els agressors entrin a la presó, quan no sempre és d'aquesta manera, ja que els processos es poden portar a terme amb persones que es troben privades de llibertat.

Si ens fixem en els inconvenients, E5 pensa que tant la justícia retributiva, com la justícia restaurativa retarden la finalització dels afers, afirmant que moltes vegades la justícia en general, és un procés lent. E6 està d'acord amb ella, anomenant que es pot perllongar una mica el procés sancionador. En canvi, si observem les dades estadístiques del departament de justícia, drets i memòria de la Generalitat de Catalunya, observem que l'any 2022 la mitjana de dies per tal de finalitzar un procés és d'uns seixanta dies aproximadament, per tant, no és un procés força llarg. Per altra banda, E4 i E3 pensen que no hi ha suficient consciència sobre la justícia restaurativa. E1 afirma que no és una justícia per a tothom, ja que no tothom està disposat a seguir un procés. E2, en canvi,

pensa que depenent de la gravetat del delictes no es pot aplicar. Actualment, però, a Catalunya la justícia restaurativa és aplicable en tots els delictes menys en els de violència de gènere.

- **Futur justícia restaurativa:**

E5 pensa que la justícia restaurativa pot créixer i que, per tant, evolucionarà en un futur; tot i això pensa que no hi ha recursos suficients i que s'han d'aplicar-ne per tal que això sigui possible. E3 també confia que en un futur continuï vigent, però opina que falta consciència a la societat perquè això passi. E4, pensa que ha de ser part del mateix tractament dels centres penitenciaris, és a dir que sigui un aspecte que es treballi des de dins, que no sigui mesura extra penitenciària. E3 no pensa que les presons siguin sostenibles, per tant, confia que aquest nou sistema creixi i cada vegada es porti més a terme. E1, assegura que ja està passant, que amb el temps està evolucionant. E6 i E7, en canvi, no pensen que la justícia restaurativa tingui cap futur.

D'altra banda, el 51% dels participants del qüestionari, no estan gaire segurs de què la justícia restaurativa obtingui resultats d'èxit i, per tant, creixi en un futur. Un altre 21% opina que en pocs casos pot funcionar aquest paradigma, mentre que un 21% sí que creu i confia en aquest.

És cert que no sabem que passarà en un futur i que durant el camí poden haver-hi molts canvis, però les dades extretes de la memòria de justícia restaurativa, publicada per la Generalitat de Catalunya (2021), mostren una gran evolució amb el pas dels anys.

9. CONCLUSIONS

Un cop arribats al final del treball i després d'haver dut a terme la recerca i la investigació exposada, extreure i exposaré les conclusions que trobo més rellevants. Per fer-ho és important revisar els objectius definits a l'inici del treball per valorar els elements més significatius que han permès aprofundir en l'objecte d'estudi.

La primera pregunta de recerca que em vaig formular, apuntava a conèixer i aprofundir en el concepte justícia restaurativa i en què aquesta consisteix. Per tal d'aconseguir una resposta, era indispensable crear un marc teòric elaborat a través de referències bibliogràfiques i autors significatius d'aquesta temàtica. Conèixer primerament el que és el dret penal tradicional per tal de situar-nos, seguidament, d'un aprofundiment del que és la justícia restaurativa, ens ha servit per poder comparar tots dos models, ja que cal recordar que la justícia restaurativa neix i es desenvolupa dins del sistema penal.

Tanmateix, exposar el programa de justícia restaurativa que es du a terme aquí a Catalunya, juntament amb les pràctiques existents, ha fet que es doni a conèixer el funcionament d'aquest nou paradigma al nostre territori i que es visibilitzin les diverses metodologies existents per tal de poder solucionar un problema, que no sigui a través del càstig.

D'altra banda, estudiar les limitacions, els avantatges i els desavantatges d'aquest tipus de justícia, servirà per evolucionar, canviar i créixer. S'ha de donar veu a la justícia restaurativa, que avui dia encara és invisibilitzada i que queda comprovat que és una justícia més ètica i humana. Amb aquest treball he pogut aprendre un nou reconeixement a les persones, més enllà de les seves accions. He après de la necessitat d'incloure com a focus les necessitats de les persones, sobretot de les víctimes, donant-los veu en processos complicats.

També he indagat sobre la relació entre la justícia restaurativa i l'Educació Social, professió que tants aprenentatges m'està donant. Amb això m'adono de què som imprescindibles, i del paper fonamental que tenim en processos vitals i acompanyaments a persones. Són dos aspectes agafats de la mà, basant-se en els mateixos valors i objectius similars a complir: l'acompanyament, l'empatia i l'escolta activa.

Altrament, amb aquest treball he volgut comprovar l'eficàcia i l'eficiència d'aquesta pràctica. A través de diversos estudis, dades i experiències personals de professionals que estan en contacte amb la justícia, m'adono que són processos molt satisfactoris i que s'obtenen resultats d'èxit. És important que la víctima s'emporti una experiència gratificant, ja que l'objectiu principal és reparar el mal que l'han causat.

Per tant, la síntesi de conclusions que extrec de tot el treball són:

- La justícia restaurativa és una alternativa al dret penal, aportant una proposta de revisió i/o canvi aquest. El sistema penal no té l'objectiu de resoldre conflictes socials, tan sols de castigar, aspecte que no és satisfactori ni per la víctima ni per l'agressor. La justícia restaurativa aporta una mirada més ètica, posant fi al model repressiu, oferint una proposta transformadora i reintegradora.
- La justícia restaurativa té com a finalitat principal la reparació del dany, posant com a protagonista i donant atenció a la víctima. Per altra banda, busca una responsabilitat del delicte per part de l'opressor, aspecte que el fa prendre consciència. La participació activa de tots dos, fomenta un benestar personal i una satisfacció més justa.
- És de gran importància el paper del professional, aquella persona mediadora que acompanya i dirigeix els processos per tal que siguin favorables per ambdues parts, aportant mecanismes i condicions per aconseguir una real reparació del dany.

Per tant, opino que la justícia restaurativa ha demostrat ser eficaç quant a satisfacció de les parts involucrades. Penso que és un paradigma que ha de continuar creixent i que és necessari que evolucioni. La justícia ha d'atendre allò que està ferit, allò que no s'ha fet bé, però tant la víctima com l'agressor tenen dret a ser escoltats, ja que tots dos tenen moltes històries a explicar, i ningú millor que ells saben el que ha passat. El diàleg és imprescindible, perquè en molts casos genera compressió i tranquil·litat. La comunitat, d'altra banda, ha d'acollir a les dues parts, sense discriminar, entenent les vivències viscudes. Cada cas és un món i no tothom obtindrà els mateixos resultats, però els processos de justícia restaurativa sanen, reparen i reconeixen a les víctimes.

Després d'haver analitzat i haver estat en contacte amb l'àmbit de la justícia m'adono de tots els nous aprenentatges i coneixements que m'emporto i els quals estic segura que em serviran per a un futur. Cada vegada tinc més clar que dins de l'Educació Social vull especialitzar-me en l'àmbit de la justícia. Fent aquest treball se m'ha obert una nova porta anomenada justícia restaurativa, la qual m'agradaria continuar investigant o inclús treballar dins d'aquesta.

Amb aquest treball he après valors com el respecte, la responsabilitat, la voluntarietat, el rebuig al càstig i sobretot la reparació, eix principal d'aquesta nova proposta. A més ha confirmat que la societat actual no té quasi informació sobre aquest col·lectiu ni sobre aquest tipus de justícia, arribant a ser un tema tabú. Els prejudicis són encara molt presents i el sentiment de venjança i càstig també. Per això és necessària una conscienciació del que realment hi ha darrera d'aquesta realitat, d'aquestes persones i les històries de vida que tenen. La meva percepció i visió després d'haver fet les pràctiques va canviar molt, però seguidament d'aquest treball encara ha canviat més, tenint una mirada més oberta i comprensiva.

Crec en la reinserció, en el canvi i en la reparació del dany, sempre i quan es faci des d'una bona educació, fruit de la vocació dels professionals que es dediquen a això. Confio en l'evolució de la justícia, encaminada cap a la justícia restaurativa, un paradigma més ètic i transformador i, per tant, confio també que la taxa de reincidència sigui mínima, obtenint una responsabilització i conscienciació real dels opressors. Cal prevenir i intervenir des de la confiança, la comunicació i la importància de totes les parts afectades.

Per acabar finalitzo dedicant aquest treball i el tancament de l'etapa universitària al meu avi; avi, ho he aconseguit!

10. LLISTAT DE REFERÈNCIES

Bacigalupo, S., Bajo, M., Basso, G., Cancio, M., Díaz-Maroto, J., Fakhouri, Y., Lascuraín, J.A., Maraver, M., Mendoza, B., Molina, F., Peñaranda, E., Pérez, M., Pozuelo, L i Rodríguez, D (2019). *Manual de Introducción al Derecho Penal*. <https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=3s3DDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=derecho+penal&ots=pfZI69ZE P&sig=7ff7rgaWpHHGsr363XGw qT60rM#v=onepage&q=derecho%20penal&f=false>

Barnett, R.E. (1977). *Restitution: a New Paradigm for Criminal Justice*. Ethics, 279.

Carceller, F. (2019). La mediació Penal. Justícia restaurativa i política criminal. *Drets: Revista Valenciana de reformes democràtiques*, 3, 191-206. <https://revistes.gva.es/ojs/index.php/drets/article/view/119/141>

Domingo, V. (2021). Beneficios de la justicia restaurativa. *Justicia Restaurativa por Virginia Domingo*. <https://www.lajusticiarestaurativa.com/beneficios-de-la-justicia-restaurativa>

Domingo, V. (2017). Justicia restaurativa como ciència penal o social, encaminada a mejorar la justícia. *Educación. Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*. 67, 73-90. <https://doi.org/10.34810/EducacioSocialn67id328494>

Espanya. Llei 4/2015, de 27 d'abril, del Estatut de la víctima del delictes. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 28 d'abril de 2015, núm. 101, pp. 36569-36598.

Espanya. Llei 3/2018, de 5 de desembre, de la protecció de dades personals i garantia de drets digitals. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 6 de desembre de 2018, núm 294, pp. 119788 a 119857.

Espanya. Llei 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 2 de desembre de 1985, núm 157, pp. 20632 a 20678.

Espanya. Llei 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 24 d'abril de 1995, núm. 281, pp. 33987-34058.

Fàbregues, S. (2015). *La conceptualización y operacionalización de la calidad de la investigación basada en métodos mixtos: Un estudio de casos múltiples de cuatro disciplinas*. [Tesi doctoral, Universitat Auònoma de Barcelona.] TDX.

Johnstone, G i Van, D. (2011). *Handbook of Restorative Justice*. https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=U2UQBAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Restorative+Justice&ots=1mr8B3Ei9P&sig=i3xkLNGr3H7EULMYqsD_QJ_4UWw#v=onepage&q&f=false

Justicia i Pau. (2023). La Justícia Restaurativa: un procés transformador on les parts són les protagonistes. <https://www.justiciaipau.org/es/diem/justicia-restaurativa-proces-transformador-parts-son-les-protagonistes>

Justícia Restaurativa: *Una resposta al conflicte més humana, inclusiva i transformadora*. (2020). Barcelona: Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya.

Márquez, Á. (2007). La justicia restaurativa versus la justicia retributiva en el contexto del sistema procesal de tendencia acusatoria. *Prolegómenos-Derechos y Valores: X* (20), 201-212. <https://www.pensamientopenal.com.ar/system/files/2014/04/doctrina38589.pdf>

Mera, A. (2009). Justicia restaurativa y proceso penal. Garantías procesales: límites y posibilidades. *Revista Ius Et Praxis*, 2, 165-195. <https://www.scielo.cl/pdf/iusetp/v15n2/art06.pdf>

Mir, S. (2006). *Derecho penal: Parte General*. (#8). Barcelona: Reppertor.

Muñoz, F i García, M. (2015). *Derecho Penal: Parte General*. (#9). Valencia: Tirant lo Blanch.

Naciones Unidas. (2006). *Manual sobre programas de justicia restaurativa*. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Manual_sobre_programas_de_justicia_restaurativa.pdf

Núñez, I. (2018). *Justicia restaurativa y perdón a uno mismo*. [Tesi doctoral no publicada], Universidad Pontificia Comillas, Madrid.

Perandones, M. (2021). Las insuficiencias del paradigma punitivo y los beneficiós de la justícia restaurativa a la luz de la doctrina Parot y la vía Nanclares. *Revista Nuevo Foro Penal*, 17 (96), 127-160. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8065897>

Rodríguez, A. (2021). *La justicia restaurativa: una transformació ètica de la justícia penal tradicional*. [Tesi doctoral, Universitat Ramon Llull]. TDX. <https://www.tesisenred.net/handle/10803/671830#page=1>

Roman, B. (2014). Sobre perdón y reconciliación: algunas reflexiones desde la ética. *Temas de psicoanálisis*. 7, 1-14. <https://www.temasdepsicoanalisis.org/wp-content/uploads/2017/05/BEGONA-ROMAN.SOBRE-PERDON-Y-RECONCILIACION.-ALGUNAS-REFLEXIONES-DESDE-LA-ETICA.pdf>

Ruiz, Adriana. (2022). Etiquetar y castigar: la infamia como expresión actual del control social. *Revista de filosofía moral i política*. 67. 1-12. <https://doi.org/10.3989/isegoria.2022.67.09>

Torres, M. (1998). *La dimensió Europea de l'Educació als centres d'ESO del Tarragonès*. https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/8911/3.3_Metodologia.pdf;jsessionid=A06425941D8A1B6B9EE17FEB628040E5?sequence=23

Villareal, K. (2013). La víctima, el victimario y la justicia restaurativa. *Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza*. 7 (1), 43-57. http://eprints.bice.rm.cnr.it/4634/1/articolo_villarrealstelo_2013-01.pdf

Zehr, H. (2012). *Cambiando de lente: Un nuevo enfoque para el crimen y la justicia*. <https://archive.org/details/cambiandodelente00zehr/page/n4/mode/1up>

Zehr, H. (2010). *El pequeño libro de la justicia restaurativa*. Good Books.

11. ANNEXOS

11.1 Entrevista experta en justícia restaurativa (E1):

- 1. Penses que la justícia restaurativa és una eina efectiva i eficaç per reparar el dany a les persones afectades, es viable? Per què?**

Si, sens dubte, la justícia restaurativa és millor que la justícia tradicional. Atén les necessitats de les persones afectades amb una dimensió ètica. Les persones víctimes amb els processos es senten escoltades, poden expressar com s'han sentit, quines necessitats tenen per seguir amb la seva vida, quines son les seves angoixes i poden fer preguntes a la persona ofensora. Això els aporta un benestar personal i a més a més les fa protagonistes del procés.

- 2. Coneixes algun cas que hagi participat en un programa de justícia restaurativa? Podries explicar-lo una mica. Creus que li ha servit per responsabilitzar-se del delicte comés i per tant per no tornar-ho a fer en un futur?**

Si, en conec molts. Recordo un cas d'una agressió racista. L'ofensor no era conscient que era una persona racista, li va sorprendre molt quan es va adonar. El procés que va dur a terme li va servir per prendre consciència i per adonar-se del mal que havia causat. A més es va adonar de que tenia el racisme molt interioritzat en la seva vida. Ell interpretava els fets com un conflicte que finalment havia acabat en agressió, al llarg del procés es va adonar de com s'havia sentit la víctima durant l'agressió i posteriorment aquesta. Quan va passar això, aquella persona es va enfonsar emocionalment, tenia necessitat de localitzar a la víctima, va plorar molt, volia fer-li saber que sentia tot el que havia passat.

No sé que passarà al futur amb aquesta persona, però si que sé que aquell procés de justícia restaurativa va ser transformador, va entendre i va veure coses que no havia fet fins aleshores. Va responsabilitzar-se dels fets que havia comés i va ser conscient dels seus errors.

Per altre banda, el seu company que també havia participat en l'agressió mai va arribar a assumir la responsabilitat del delicte. No va arribar a veure ni a adonar-

se del mal que havia causat. Negava els seus comportaments i els seus actes, no entenia el perquè del procés.

3. Quins beneficis i/o inconvenients penses que té la justícia restaurativa?

- Beneficis:

Dona veu i lloc a la víctima, genera un espai segur, íntim i acompanyat. Es deuen a terme processos únics entre persones afectades pel seu conflicte o situació. Aquestes persones son les que decideixen com volen acabar, com volen reparar el dany, com volen que finalitzi la situació. Els dona poder per decidir sobre una situació que només ells coneixen i han viscut i això és molt gratificant per les persones. És una justícia més ètica, promou una responsabilització autèntica pels ofensors. El fet que sigui una pràctica voluntària fa que sigui encara més autèntica. Pretén anar més enllà, tocar altres coses. A més, dona la possibilitat a que la comunitat recuperi el valor de justícia perquè al cap i a la fi ens involucra a tots i totes.

- Inconvenients:

Tots els casos que queden exclosos, si no hi ha consciència ni voluntarietat el procés no es autèntic. A més avui dia encara no existeix una llei, estem lluitant per aconseguir-ho. Penso que els operadors jurídics no estan en aquesta línia, el sistema de valors és molt punitiu. La justícia restaurativa no és per tothom, no es universal. Tot i això els inconvenients que veig son per part del sistema, no de la justícia restaurativa en si.

4. Creus que es viable que segueixi creixent en un futur i es posi en pràctica cada vegada més?

Ja està passant, el sistema penal porta dos segles en crisi. La qüestió de la lentitud, la ineficàcia i l'alt cost que té ens ajuda a que la justícia restaurativa es miri amb millors ulls. Està clar que la justícia restaurativa és més ètica i poc a poc va creixent i evolucionant.

En un futur em costa creure que convisquin els dos sistemes, ja que tenen objectius i ideals molt diferents. Penso que la justícia retributiva no

desapareixerà, per tant és realista pensar que conviuran. Personalment opino que el sistema penal s'hauria de basar en la perillositat, la resta de casos s'haurien de treballar des d'una altra perspectiva.

5. Opines que la presó, per tant, el càstig, realment rehabilita i reintegra a les persones que s'hi troben dins d'ella?

No, malgrat els esforços, la presó no és un espai de reinserció.

6. La justícia restaurativa a l'hora de la pràctica aconsegueix el seu principal objectiu?

Totalment, si ambdues parts estan disposades a seguir el procés, acaba sent satisfactori per tots dos. Es crea un vincle on les dues parts són capaces de comunicar-se i entendre's. Són processos durs, però molt macos i gratificants. Els processos de justícia restaurativa van incrementant, cada vegada participen més persones. Els resultats són elevats, amb èxit.

7. Quines limitacions té la justícia restaurativa actualment a Catalunya?

Una mica les que he dit anteriorment, sobretot que no és per tothom. Una de les dificultats amb les que ens trobem a vegades és la realització d'un procés amb persones que tenen problemes de salut mental o alguna discapacitat.

8. En quins delictes es sol aplicar més la justícia restaurativa?

Normalment en robatoris, furs o agressions.

9. Quin resultat queda en la víctima? (perdó, empatia, compassió...) I en l'agressor?

Moltes víctimes no busquen el perdó, de fet moltes d'elles no volen que l'agressor els hi demani perdó. La majoria busquen respostes; per què a mi?, per què ho vas fer? que volies aconseguir?... Busquen explicacions, trobar un motiu. Quan tenen totes les preguntes resoltes es queden molt més tranquil·les i hi ha vegades que entenen i comprenen a la persona opressora. Un 90% de les víctimes queden satisfetes amb els seus processos.

És un procés molt dur pels agressors, s'adonen del mal causat i xoquen amb una realitat que els hi fa molt mal. Moltes d'elles no s'atreveixen a demanar perdó, ja que no és veuen amb el dret de demanar alguna cosa, en aquest cas ser perdonats. Quan demanes perdó, en el fons demanes algo a l'altre persona.

10. Com a treballadora i investigadora de la justícia restaurativa quins reptes futurs hi ha sobre aquest tipus de justícia?

Que segueixi creixent, anar més enllà. Avui dia s'està treballant en diferents àmbits, un d'ells l'escola. Mantenir el rigor en la pràctica, no frivolitzar-la, treballar en la formació i incorporar totes les professions jurídiques en aquesta. Que la llei entri amb un pressupost assignat.

11. Quina relació creus que hi ha entre justícia restaurativa i l'educació social?

Les competències professionals dels educadors socials son les mateixes que les de les persones facilitadores. És important comprendre el context social que emergeix el conflicte. A més són persones que han treballat les habilitats socials; l'escolta activa, l'empatia, la comunicació... Son els que millors predisposats estan per fer la tasca de facilitació en processos restauratius.

11.2 Entrevista Educadors Socials (E2, E3, E4):

- **E2:**

1. **Edat:** 40 anys
2. **Sexe:** Femení
3. **Centre penitenciari al qual actualment treballes:** CP Brians 2
4. **Posen en pràctica el programa de justícia restaurativa en el centre en el qual treballes? Si és que si, quina o quines pràctiques utilitzen?**

Normalment, no posem en pràctica el programa de justícia restaurativa. Però si al dia a dia hi ha petites actuacions per solucionar determinades actuacions mitjançant la mediació.

5. **En cas que la resposta anterior sigui afirmativa, en quins delictes es fa servir?**

No en delictes, sinó en actuacions de la convivència de la vida penitenciària.

6. Quant fa que s'ha començat a desenvolupar la justícia restaurativa en el centre penitenciari en el qual treballes?

En el centre en el qual treballa no s'aplica, són persones condemnades per sentència judicial i de moment no s'ha dut a terme.

7. Què penses de l'eficàcia de la justícia restaurativa per a reparar el dany?

La justícia restaurativa en funció de la gravetat del dany és una opció molt bona per la seva vessant educativa i rehabilitadora.

8. Coneixes algun cas que hagi participat en un programa de justícia restaurativa? Si és que sí, quin creus que ha estat el resultat?

No.

9. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

Crec que el tema no és les presons sinó la falta d'oportunitats de certs col·lectius un cop surten en llibertat.

10. Quins beneficis i/o inconvenients penses que té la justícia restaurativa?

Com a beneficis que es pot evitar que algunes persones entrin a presó i, per tant, s'eviten tractar vides. Quant a inconvenients, penso que en funció de la gravetat del delictes, la justícia restaurativa no es pot aplicar.

11. Quin creus que és el futur de la justícia restaurativa?

La justícia restaurativa ha de créixer, ja que les presons són insostenibles.

12. Creus que la figura d'educador social és important en la justícia restaurativa?

Cabdal, la figura de l'educador social és primordial, sense educació ni hi ha rehabilitació, ni reinserció, ni millora, ni canvi.

- **E3:**

1. **Edat:** 51 anys
2. **Sexe:** Masculí
3. **Centre penitenciari al qual actualment treballes:** CP Brians 2
4. **Posen en pràctica el programa de justícia restaurativa en el centre en el qual treballes? Si és que si, quina o quines pràctiques utilitzen?**

La justícia restaurativa s'està posant en pràctica paulatinament, però és un procés lent. Sobretot que l'intern es posicioni i empatitzi amb la víctima, és el més difícil. Cal canviar la consciència d'intervenció en el món penitenciari.

5. **En cas que la resposta anterior sigui afirmativa, en quins delictes es fa servir?**

En general en delictes de violència, però també, a vegades en altres àmbits.

6. **Quant fa que s'ha començat a desenvolupar la justícia restaurativa en el centre penitenciari en el qual treballes?**

Fa anys que se'n parla, però a centres penitenciaris fa molt poquet que està començant a aplicar-se. Hi ha altres països europeus que la seva aplicació es fa des d'abans.

7. **Què penses de l'eficàcia de la justícia restaurativa per a reparar el dany?**

És una opció molt positiva perquè l'infractor pugui ser conscient del dolor que ha causat a la víctima, a més per aquesta és una oportunitat perfecta per reparar el dany ocasionat.

8. **Coneixes algun cas que hagi participat en un programa de justícia restaurativa? Si és que si, quin creus que ha estat el resultat?**

Directament no.

9. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

La voluntat és la reinserció, però va en dependència de la persona, les circumstàncies, el suport que tingui a l'exterior, la consciència real que tingui del delicte que ha comès. La presó reinsereix fins a cert punt, però també castiga i està molt institucionalitzada.

10. Quins beneficis i/o inconvenients penses que té la justícia restaurativa?

La justícia restaurativa té molts punts positius, però ha d'haver-hi els recursos necessaris per dur-se a terme. L'infractor ha de voler i poder participar en aquesta nova opció de resoldre un dany. La participació de la societat per poder introduir aquestes persones a la societat ha de ser des d'un punt de vista més humà. En alguns àmbits no veig que hi hagi prou consciència del que és la justícia restaurativa ni tampoc ganes de saber-ne.

11. Quin creus que és el futur de la justícia restaurativa?

Li veig un bon futur, però en general falta consciència en el nostre país del què és la justícia restaurativa. Hi ha països europeus que estan més avançats en aquesta temàtica.

12. Creus que la figura d'educador social és important en la justícia restaurativa?

És un professional important, perquè en l'àmbit penitenciari, treballa directament amb l'infractor. És important per treballar la consciència del delicte i també perquè es treballi l'empatia amb el dolor de la víctima.

- **E4:**

- 1. Edat:** 48 anys
- 2. Sexe:** Home
- 3. Centre penitenciari al qual actualment treballes:** CP Lledoners
- 4. Posen en pràctica el programa de justícia restaurativa en el centre en el qual treballes? Si és que sí, quina o quines pràctiques utilitzen?**

Si, es potencia la mediació quan apareixen conflictes entre diferents interns, també es fomenta la pràctica de mediació penal amb la víctima en casos que es pugui dur a terme i es vegi viable, però és una mesura extra penitenciària. Però actualment, l'ordenament legal (Reglament Penitenciari) no contempla aquesta proposta com a part del tractament sinó que proposa la imposició de sancions d'aïllament.

Actualment, s'ha iniciat una proposta de cercles restauratius en delictes "sense víctima" (contra la salut pública i d'estafa), si bé l'impacte és encara molt recent.

5. En cas que la resposta anterior sigui afirmativa, en quins delictes es fa servir?

En general els cercles restauratius s'estan aplicant en delictes contra la salut pública i delictes econòmics. Les mediacions penals es proposen més en delictes de violència, al marge de la violència de gènere que no és permès.

6. Quant fa que s'ha començat a desenvolupar la justícia restaurativa en el centre penitenciari en el qual treballes?

Es pot dir que la mediació es duu a terme des del 2020 i les propostes més restauratives des de fa un any.

7. Què penses de l'eficàcia de la justícia restaurativa per a reparar el dany?

Per mi és un dels elements més eficaços quan hi ha reconeixement del mal fet per part de l'agressor. En aquests casos l'impacte amb relació a l'empatia, el dany causat i les conseqüències és molt més alt que en qualsevol de les altres propostes que en van fent. Caldria estendre-ho més.

8. Coneixes algun cas que hagi participat en un programa de justícia restaurativa? Si és que sí, quin creus que ha estat el resultat?

Actualment, desconec les conseqüències de les propostes, ja que no les he viscut directament. Però en les mediacions l'impacte és molt positiu, arribant a què un 96% dels interns no tornen a tenir problemes entre ells.

9. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

És alta si el plantejament està enfocat al desistiment i la reducció dels factors de risc. Una presó centrada en castiga és altament inefectiva, però una que usi models i metodologies educatives i restauradores té un alt impacte. Actualment, la reincidència a Catalunya (que aposta pel segon model) és del 30%.

10. Quins beneficis i/o inconvenients penses que té la justícia restaurativa?

Els inconvenients són més interns, és a dir que els professionals es creguin els impactes positius que té aquesta forma de gestionar el conflicte. En canvi, els beneficis són molt més alts amb relació a l'empatia vers la víctima i, per tant, la reducció de la reincidència.

11. Quin creus que és el futur de la justícia restaurativa?

Ha de poder marcar bona part de la gestió del tractament i ha de ser part del mateix tractament. Molts delictes no tenen un impacte positiu en la privació de llibertat sinó que requereixen de noves formes de més centrades en l'acció, la reparació del dany i el respecte vers la víctima. Per tant, bona part dels delictes caldria possibilitar (amb el consentiment de les parts) espais de trobada i restauració de la situació feta, millorant més el benestar de les parts.

12. Creus que la figura d'educador social és important en la justícia restaurativa?

És essencial, caldria que fos l'impulsor, el motor i el promotor d'aquesta nova forma de fer en el tractament penitenciari.

11.3 Entrevista advocats penalistes (E5, E6, E7):

- **E5:**

1. **Edat:** 49 anys

2. **Sexe:** Femení

3. **Tens coneixements sobre el que és la justícia restaurativa?**

No gaires, però sé el que és, he sentit parlar, tinc la informació bàsica. No he treballat mai amb justícia restaurativa, per tant, no tinc coneixements a fons sobre aquesta.

4. Què penses de la justícia restaurativa?

Penso que s'hauria de desenvolupar més, atès que pot ser una bona eina, en segons quins casos.

5. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

Penso que en la teoria està molt bé, però que a l'hora de la realitat, potser, per falta de recursos, li falta efectivitat. Al cap i a la fi, s'utilitza més com un càstig que no pas com a eina de reinserció.

6. Quin futur veus a la justícia restaurativa?

Si s'apliquen recursos li veig futur. S'ha de treballar molt en ella.

7. Quins avantatges i inconvenients trobes a la justícia restaurativa? I a la retributiva?

En general, ambdues són completes des del punt de vista ètic i humà, penso que són complementàries. Com a inconvenients penso que totes dues poden endarrerir més encara la finalització de tots els afers, ja que la justícia és molt lenta i complexa.

8. Faries algun canvi en el model retributiu actual i les condemnes que s'interposen als opressors?

Penso que sí, en el sentit que crec que és un tema que té carències i no està solucionat, però soc incapaç de suggerir canvis, no se m'acudeix cap.

9. Penses que la justícia retributiva té en compte a la víctima, li dona importància?

Penso que sí, tot i que caldria posar-li una mica més d'èmfasi, ja que han estat les persones que més han patit.

10. Opines que el càstig és la solució per les persones que han comès un delictes? Per què?

És una solució transversal que no dona resposta a determinats casos. Tot i haver rebut corresponent "càstig" hi ha persones en les quals es repeteixen diverses situacions.

11. Penses que ha d'existir una llei dedicada a la justícia restaurativa?

Sí, però acompanyada de recursos econòmics.

12. Com advocat, en cas que la víctima volgués, aconsellaries al teu client, en cas que sigui l'agressor, a participar en un procés de justícia restaurativa? Per què?

Sí, penso que si la víctima ho accepta, pot acostar a l'agressor a la realitat i ser convenient per a ell, sobretot per adonar-se de les conseqüències dels actes realitzats.

- **E6**

1. Edat: 57 anys

2. Sexe: Masculí

3. Tens coneixements sobre el que és la justícia restaurativa?

Sí, forces, tot i no haver-la posat en pràctica mai. Sé en què consisteix, els objectius que té i el funcionament d'aquesta.

4. Què penses de la justícia restaurativa?

És un concepte innovador, en principi. En veritat ja estava d'alguna forma present als principis del dret penal. En tot cas, penso que és de difícil implementació.

5. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

És molt escassa, la presó no és el lloc més adient per a reintegrar a ningú. Potser li demanem massa als centres penitenciaris en aquest sentit, ja que és una tasca molt complicada. Els interns no identifiquen la presó com a lloc de reinserció, sinó com a càstig. La presó és un lloc al qual s'ha d'estar el menys temps possible, res més.

6. Quin futur veus a la justícia restaurativa?

No ho acabo de veure clar. Necessita que la població carcerària, els delinqüents, s'involucrin en el procés de restauració del dany causat, i normalment no estaran pas per aquesta tasca. A molts el que els interessa és sortir de la presó quant abans possible. Sí que ho veig com un principi informador de la política criminal.

7. Quins avantatges i inconvenients trobes a la justícia restaurativa? I a la retributiva?

La justícia restaurativa posa el focus a la víctima i l'hi dona, pot ser, més sensació de reparació, aspecte que ajuda a assumir el dol. Per altra banda, el condemnat rep una sensació de restablir l'ordre en el mal causat. Com a inconvenient, perllonga una mica el procés sancionador. Respecte a la retributiva, és clar, la justícia restaurativa evita els inconvenients de la privació de llibertat per a tothom, interns i centres.

8. Faries algun canvi en el model retributiu actual i les condemnes que s'interposen als opressors? No, cap.

9. Penses que la justícia retributiva té en compte a la víctima, li dona importància? Potser no el suficient del que se li hauria de donar.

10. Opines que el càstig és la solució per les persones que han comès un delicte? Per què?

Moltes vegades sí que és la solució perfecta, però no sempre. Molts delinqüents no tenen sensació de mal causat fins que no reben una sanció greu que els canvia la vida.

11. Penses que ha d'existir una llei dedicada a la justícia restaurativa? No

12. Com advocat, en cas que la víctima volgués, aconsellaries al teu client, en cas que sigui l'agressor, a participar en un procés de justícia restaurativa? Per què?

Tot depèn del cas. És necessari que el delinqüent vulgui col·laborar perquè el procés sigui eficaç i realment restaurador. Aquestes persones, no sempre, però generalment no es mostren col·laboratives si no tenen una raó poderosa que els motivi (reducció de la pena, principalment). Les contraprestacions no sempre seran de la conveniència de les mateixes víctimes.

- E7

1. Edat: 65 anys

2. Sexe: Masculí

3. Tens coneixements sobre el que és la justícia restaurativa?

Si, sé una mica de que va.

4. Què penses de la justícia restaurativa?

Entenc que és l'atenuació dels efectes penals del delicte mitjançant la reparació del dany. Penso que en justícia de menors es contempla quelcom primordial.

5. Què penses de la capacitat de reinserció de les presons?

Poques vegades triomfa. La privació de llibertat segueix sent un càstig pel *reo*, és a dir pel delinqüent.

6. Quin futur veus a la justícia restaurativa?

Caldrà anar als casos concrets, doncs, depèn molt de la personalitat dels protagonistes. Contemplada genèricament no crec que tingui cap futur.

7. Quins avantatges i inconvenients trobes a la justícia restaurativa? I a la retributiva?

La justícia restaurativa té un resultat -per minso que sigui- de cara a la víctima i al delinqüent. La retributiva, en canvi, escarmenta al condemnat, però això no significa que aconseguixi ni garanteixi socialment la reinserció.

8. Faries algun canvi en el model retributiu actual i les condemnes que s'interposen als opressors?

Si, retornaria la retenció de penes per treball, inclouria retenció per formació i educació. També escurçaria els límits d'acompliment per gaudir de semilibertat i regularia amb més precisió els requisits per accedir-ne.

9. Penses que la justícia retributiva té en compte a la víctima, li dona importància?

Sí, però té més en compte la retribució. Quan es parla de material o de diners, la víctima baixa un escaló.

10. Opines que el càstig és la solució per les persones que han comès un delicte? Per què?

No, cal corregir, no castigar, perquè moltes vegades en la comissió d'un delicte influeixin aspectes aliens a les persones que els cometen, com per exemple. Els defectes de la societat. La societat, en canvi, no admet mai ser castigada.

11. Penses que ha d'existir una llei dedicada a la justícia restaurativa?

No, si no és consensuada amb els advocats.

12. Com advocat, en cas que la víctima volgués, aconsellaries al teu client, en cas que sigui l'agressor, a participar en un procés de justícia restaurativa? Per què?

Només ho faria si la seva participació tingués una conseqüència beneficiosa pel client.

11.4 Consentiment informat entrevistes

Jo, [NOM I COGNOMS], major d'edat, amb DNI [NÚMERO D'IDENTIFICACIÓ], actuant en nom i interès propi

DECLARO QUE:

He rebut informació sobre el Treball de Final de Grau sobre LA JUSTÍCIA RESTAURATIVA A CATALUNYA al que es sol·licita la meva participació. He entès el seu significat, m'han sigut aclarits els dubtes i m'han sigut exposades les accions que es deriven del mateix. He estat informat/da de tots els aspectes relacionats amb la confidencialitat i protecció de dades pel que fa al tractament de les dades personals que comporta el projecte i les garanties preses en compliment del Reglament General de Protecció de Dades i la Llei Orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals.

La meva col·laboració al projecte és totalment voluntària i tinc dret a retirar-me'n en qualsevol moment, revocant el present consentiment, sense que aquesta retirada pugui influir negativament en la meva persona en cap sentit. En cas de retirada, tinc dret a que les meves dades identificatives siguin suprimides, acceptant que es podrien conservar si s'anonimitzen de manera que no es puguin vincular a la meva persona.

Em consta que la persona que portarà a terme el projecte tindrà la consideració de Responsable del tractament de les meves dades, que els destinarà únicament a aquesta finalitat i que podré exercir els meus drets en matèria de protecció de dades en qualsevol moment davant d'aquesta persona.

Així mateix, renuncio a qualsevol benefici econòmic, acadèmic o de qualsevol altra naturalesa que pogués derivar-se del projecte o dels seus resultats.

Per tot això,

DONO EL MEU CONSENTIMENT A:

- 1. Participar en el Treball de Final de Grau sobre LA JUSTÍCIA RESTAURATIVA A CATALUNYA.*
- 2. Que la Mireia Solé Fernández com investigadora principal, pugui gestionar les meves dades personals i difondre la informació que el projecte generi entenent que es preservarà en tot moment la meva identitat i intimitat, amb les garanties establertes al Reglament General de Protecció de Dades i la Llei Orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals i normativa complementària.*
- 3. Que la Mireia Solé Fernández conservi tots els registres efectuats sobre la meva persona en suport electrònic, amb les garanties i els terminis legalment previstos, i a falta de previsió legal, pels temps que fos necessari per a complir les funcions del projecte per a les que les dades van ser recollides.*

A Barcelona, el 21 de febrer de 2023.

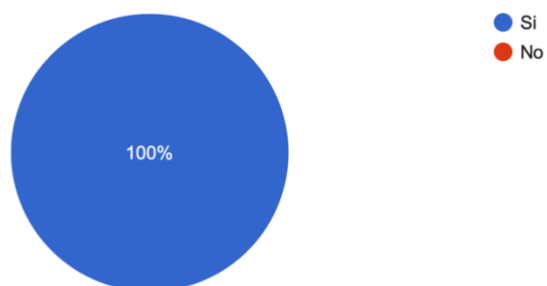
[FIRMA PARTICIPANT]

[FIRMA DE L'ALUMNE]

11.5 Consentiment informat qüestionari

Estàs d'acord que les respostes que indiquis s'utilitzin per a la creació del meu Treball de Final de Grau?

100 respuestas

Imatge 17: Consentiment informat qüestionari
Font: Elaboració pròpia